

De Platonis idea boni.

(Rep. IV, p. 505. sqq.)

Insignis et in universo Platoniorum librorum ambitu prope singularis semper visus est Platonis lectoribus et amicis ille locus, qui est sub finem sexti de republica libri (VI, p. 505 sqq. ed. St.), ubi philosophus de idea boni tamquam philosophiae summo fine et quasi fastigio uberius disserit. Postquam enim quinto de republica libro p. 473 sqq. demonstravit, civitatem non posse ad summam felicitatem pervenire, nisi aut philosophi regnarent, aut philosophi pure et ingenue philosopharentur, ac postea sexto libro, p. 484 sqq. exposuit, qua debeat natura et indole is esse, qui re vera ad philosophandum aptus et philosophia dignus haberi queat, deinde id agit, ut doceat, qua ratione juvenes bona indole praediti ad philosophiam instituendi sint, et qui sit finis, quem universa philosophia spectare debeat. Et hunc quidem philosophiae finem, quo reliqua omnia referantur, in cognoscenda idea boni ponit. Sicuti enim omnia quae ex vulgari opinione bona habeantur, non modo externa, opes, valetudinem, honores, al. verum ipsas etiam animi virtutes, justitiam, moderationem, fortitudinem (V, 506. A.) nihil cuiquam prodesse posse, nisi adjuncta cognitione boni: ita omnem scientiam universamque philosophiam pendere a cognitione ideae boni et ad eam esse referendam (p. 505. A.). Ideam boni Plato quasi centrum circuli proponit, ex quo exeant et ad quod dirigantur omnes singularium cognitionum radii.

Haec ita sunt consentanea Platonis et Socratis de bono sententiae, ut si nihil praeterea philosophus addidisset, profecto locus noster nec tantam lectoribus admirationem movisset; nec tantam interpretibus dubitationem, quantam eum antiquitus movisse scimus. At non acquiescit Plato in significanda illa ratione, quae ideam boni inter et reliquam philosophiam intercedat, verum alia quoque multo majora et graviora addit, non definiens quidem ideae boni notionem, quippe quod a disserendi genere illo in dialogo instituto longius absit, ¹⁾ sed ejus tamen vim et efficaciam luculenta comparatione describens. Utitur enim imagine solis, quem quasi filium ideae boni dicit, et qualis sol est in mundo sensibili, talem in intellectuali mundo ideam boni esse docet. Atqui solis luce non solum id efficitur, ut et conspici res externae et oculi videndi facultate uti possint (507 C. 508 D.), verum etiam ut crescant et vigeant, alantur et augeantur quaecumque generationi obnoxia sunt non potest aliunde repeti, nisi a solis efficacia (509 B). Eodem modo per ideam boni non solum ut animus cognoscat, et ut cognoscantur, quae cognoscuntur, effici, sed ipsam etiam essentiam rebus illis intellectualibus, quas animus cognoscere potest, tribui dicit. (508 D — 509 B.) Veluti

1) Rep. VI, 506. E. ἀλλ', ὃ μακάριοι, αὐτὸ μὲν τί ποτ' ἐστὶ τὰγαθὸν εἴσωμεν τὸ νῦν εἶναι. πλέον γάρ μοι φαίνεται ἢ κατὰ τὴν νῦν παροῦσαν ὀσμὴν ἐρικέσθαι τοῦ γε δοκούντος ἐμοὶ τὰ νῦν. ὃς δὲ ἐργασίας τε τοῦ ἀγαθοῦ φαίνεται καὶ ὁμοιότατος ἐκείνῳ, λέγειν ἐθέλω. Ex ἀγράφοις δόγμασι Platonis (de quibus cf. Brandis diatribe de perditis Aristotelis libris de idea et de bono. p. 1—5. Trendelenburg, Platonis de ideis et numeris doctrina ex Aristotele illustrata. p. 1—4) apparet, Platonem Unum, τὸ ἕν statuisse ipsum bonum esse. Cf. Trendelenburg. l. l. p. 96. sqq.

sol non ipse est generatio, sed supra omnem generationem elatus crescendi augendique summus auctor, ita ex Platonis sententia idea boni ipsam essentiam (*τὴν οὐσίαν*) dignitate et potentia superans omnibus, quae sunt, causa est, ut sint.

Istam ideae boni descriptionem si accurate perpendimus, nec luminibus orationis et poeticae cuidam superlacioni Platonem plus tribuisse opinamur, quam veritati — quod per universam et librorum de republica et hujus potissimum loci naturam non licet opinari — non videmur in ea interpretatione acquiescere posse, quam supra proposuimus. Neque enim solum veritatem omnem et cognitionem ab idea boni pendere, sed ipsum quoque τὸ esse iis rebus, quae sunt, ex idea boni contingere, plane ac diserte Plato contendit, et omnino de idea boni talia praedicat, quae nisi in deum convenire non videantur. Quod enim fere deus dicitur veritatis et cognitionis ipsiusque essentiae rebus, quae sunt, auctor idemque summus cognitioni finis esse, idem nostro loco ad ideam boni referri videmus. Quo factum est, ut et antiquitus et nostris temporibus multi exstiterint, qui per ideam boni ipsum deum a Platone significatum esse censerent, quamquam non defuerunt, qui rejecta illa opinione in alia omnia abirent et ideam boni a deo probe distinguendam esse contenderent. Cujus quidem sententiae quum nuper exstiterit acerrimus defensor C. Fr. Hermannus²⁾, vir subtilis ingenii Platonisque

2) In indice lectionum in academia Marburgensi per semestre hibernum 1832 — 1833 habendarum, qui liber repetitus est in Jahnii annalibus philol. paedagog. 1832. Tom. Suppl. I. Fasc. 4. p. 622 — 632. — Nomina eorum, qui per ideam boni deum significari censuerunt, commemorata sunt l. l. p. 4. (Jahn. p. 625.)

in paucis gnarus, eaque in re argumentis usus sit, ut par erat, haud spernendis, non ineptum mihi videtur, quibus rationibus nitatur vetus illa et vulgata sententia, qua ideam boni a Platone pro deo habitam esse dicunt, denuo investigare, et pro parte virili aliquid ad hanc quaestionem dirimendam conferre. Est autem haec quaestio ejusmodi, ut neque ex proposito reipublicae loco, vel accuratissime examinato et excusso, ³⁾ dissolvi queat, neque allato alio quodam singulari loco, quo Plato apertius tectius significet, utrum distingui velit ideam boni a deo necne — neque enim exstat apud Platonem ullus ejusmodi locus — sed unice ex universi systematis nexu recte de re judicari possit. Ab altera enim parte, quae sit Platonis ideae notio, quam statuatur idearum alternam inter se rationem, is perspectum habeat oportet, qui de idea boni iudicium non temere ferre voluerit; ab altera parte Platonis de summo numine sententia undequaque ex ejus libris depromenda est, ut conjunctis his duabus ideae boni et dei notionibus plane appareat, numquid inter utrumque interesse Plato censuerit. Quare ita instituemus disputationem nostram, ut primum idearum Platoniarum natura et mutua inter se ratio explicetur, deinde dei notio ex Platonis sententia proponatur; qua via progressi si demonstraverimus, recte eos judicasse, qui ideam boni ac deum idem Platoni esse dixerint, denique ea argumenta, quae contra hanc sententiam nuper prolata sunt, singula deinceps examinabimus.

³⁾ Leve quoddam indicium, ex quo conjiciatur, per ideam boni deum significari, inde repetere quispiam poterit, quod Plato solem deum coelestem appellat. p. 508. A. *Τίνα ἔχεις αἰτίσασθαι τῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν* et deinde *τοῦτον τὸν θεόν*. Sed hoc ejusmodi est, ut, nisi rationes multo graviore accedant, nihil possit valere.

I.

Ab admirationē et profectam esse et proficisci debere omnem philosophiam consentientes inter se statuunt principes Graecae philosophiae Plato et Aristoteles. Ac profecto a vulgatis communique usu receptis de rerum natura opinionibus nemo unquam recedet, nisi quid sive in rerum natura, sive in ipsis illis opinionibus oblatum adeo ejus animum perculerit et admiratione ac dubitatione permoverit, ut nequeat in reliquorum sententia acquiescere, sed novam cognitionis viam sibi quaerendam esse videat. Ad hoc philosophandi incitamentum attendisse et quod quisque philosophus habuerit quaesivisse, plurimum conferet ad ipsam philosophi sententiam accuratius perspiciendam; etenim ita demum non solum quid statuerit, verum etiam cur illud statuerit, quod statuit, luculenter apparere poterit. Ac Platoni quidem eadem fuit inveniendae et excogitandae suae sententiae causa, quae priores quoque Graecorum philosophos tantum non omnes ad philosophandum impulerat, mutationem dico in rerum natura conspicuam. — Quae postquam antiquissimis philosophis Jonicis incitamentum fuit, ut quaererent, quae sit mutationis causa et qui fiant, quae fiunt, postea Heraclitum movit, ut ipsam mutationem rebus tamquam propriam ac suam qualitatem tribuens omnia fluere perpetuoque omni mutationis genere mutari censeret, deinde Parmenidem, ut cognita interna repugnantia, qua notio rei mutatae, in qua et esse aliquid et hoc ipsum quod sit, non esse inest, laborat, rejecto sensuum judicio res experientia nobis oblatas non esse, sed unice ipsam essentiam, ipsam τού esse notionem vere esse contenderet: Platoni denique in causa fuit, ut perspectis his reliquisque placitis philosophicis ante ipsius aetatem propositis, ab Heraclito longissime recedens, pro-

piusque accedens ad Parmenidem suam de ideis doctrinam effingeret. Etenim cognoscere id, quod est, Platoni propositum erat, quum philosopharetur; ⁴⁾ qua quidem re nihil videatur facilius esse, si sensuum iudicio et auctoritati confidere liceat, quibus innumerae res, quas esse dicimus nobis offeruntur. At istae res, quibus sensuum testimonio confisi fere tribuimus, ut sint, ita sunt mutationi obnoxiae, ut earum nulla talis maneat, qualis est; et si quis ullam earum re vera esse affirmare eique unam ex qualitatibus illis, quas induit et abjicit, tamquam suam vereque exstantem assignare voluerit, statim sibi ab ea sententia recedendum esse videbit. Nimirum in tali affirmatione sibi ipse luculentissime repugnat, quoniam, quam qualitatem rei tribuit, eandem eidem rei, utpote mutatae, detrahere est coactus. Sensisse se ac penitus perspexisse hanc repugnantiam, quae notioni rei mutatae inest, Plato egregie in Timaeo significat p. 49 B. sqq. ὁ δὲ ἤ νῦν ὕδωρ ἄνομάκαμεν, πηγνύμενον, ὡς δοκοῦμεν, λίθους καὶ γῆν γιγνόμενον ὀρῶμεν, τηρόμενον δ' αὖ καὶ διακρινόμενον ταῦτον τοῦτο πνεῦμα καὶ ἀέρα· συγκυθέντα δὲ τὸν ἀέρα καὶ πῦρ· ἀνάπαλιν δὲ συγκυθέν καὶ κατασβεσθέν εἰς ἰδέαν τε ἀπίον αὐθις ἀέρος πῦρ καὶ πάλιν ἀέρα ξυμνόντα καὶ πυκνούμενον νέφος καὶ οὐμίχλην, ἐκ δὲ τούτων ἔτι μᾶλλον ξυμπιλουμένων ἕξον ὕδωρ· ἔξ ὕδατος δὲ γῆν καὶ λίθους αὐθις· κύκλον δὲ οὕτω

⁴⁾ Soph. p. 254. A. ὁ δὲ γε φιλόσοφος τῆ τοῦ ὄντος αἰεὶ διαλογισμῶν προσκείμενος ἰδέα. Rep. V. 477. B. Οὐκοῦν ἐπιστήμη ἐπὶ τῶν ὄντι πέφυκε γινῶναι ὡς ἔστι τὸ ὄν; Theaet. 185. C. sqq. Phil. 58. A. τὴν γὰρ περὶ τὸ ὄν καὶ τὸ ὄντως καὶ τὸ κατὰ ταῦτόν αἰεὶ πεφυκὸς πάντως ἔγωγε οἶμαι ἠγεῖσθαι ξύμπαντας, ὅσοις τοῦ καὶ σμικρὸν προσήρηται, μακροῦ ἀληθεσιώτατην εἶναι γνώσιν.

διαδιδόντα εἰς ἀλλήλα, ὡς φαίνεται, τὴν γένεσιν. οὕτω δὴ τούτων οὐδέποτε τῶν αὐτῶν ἐκάστων φανταζομένων ποῖον αὐτῶν, ὡς ὃν ὀτιοῦν τοῦτο καὶ οὐκ ἄλλο, παγίως διοσχυριζόμενος, οὐκ αἰσχυνεῖ γέ τις αὐτόν; οὐκ ἔστιν — — φεύγει γὰρ οὐχ ὑπομένον τὴν τοῦ τῶδε καὶ τὴν τούτου καὶ τὴν τῶδε καὶ πᾶσαν ὅση μόνιμα ὡς ὄντα αὐτὰ ἐνδείκνυται φάσις. ⁶⁾ Et inde Platonem philosophandi principium petiisse non injuria ex eo conjicere possumus, quod iis rebus ad cogitandum philosophandumque praecipue nos provocari dicit, quae simul cum contrariis in sensum cadant. Rep. VII, p. 524. D. ἃ μὲν εἰς τὴν αἰσθησιν ἅμα τοῖς ἐναντίοις ἐμπέπει παρακλητικὰ τῆς νοήσεως ὀριζόμενος. Illo igitur, quem praecclare describit, pudore Plato coactus fuit res sensibus perceptas e numero earum removere, quae esse dici possint; naturae enim mutabilitate omnis scientiae firmitas et constantia tollitur.

Quo autem confugiet scientia sublato universo externarum rerum mundo? Quid tandem erit, quod quum aeter-

5) Memorabilis etiam locus, ex quo appareat, mutabilem rerum existentium naturam Platoni idearum statuendarum causam fuisse legitur Rep. V, 479. A., ubi philosophus eos, qui de idearum veritate dubitent, hisce alloquitur verbis: *Τούτων, ὃ ἀριστε, φήσομεν, τῶν πολλῶν καλῶν μῶν τι ἔστιν, ὃ οὐκ αἰσχρὸν φανήσεται; καὶ τῶν δικαίων, ὃ οὐκ ἀδικον; καὶ τῶν ὄσιων, ὃ οὐκ ἀνόσιον; Οὐκ, ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη, καὶ κατὰ πως αὐτὰ καὶ αἰσχροῖα φανῆναι, καὶ ὅσα ἄλλα ἐρωτῆς. Τί δέ; τὰ πολλὰ διπλάσια ἤτιόν τι ἡμίσεια φαίνεται; Οὐδέν. Καὶ μέγαρα δὴ καὶ σμικρὰ καὶ κοῦφα καὶ βαρέα μὴ τι μᾶλλον ἢ ἂν φήσομεν ταῦτα προσρηθῆσεται ἢ τὰναντία; Οὐκ, ἀλλ' ἀεὶ, ἔφη, ἕκαστον ἀμφοτέρων ἕξεται. Πότερον οὖν ἔστι μᾶλλον ἢ οὐκ ἔστιν ἕκαστον τῶν πολλῶν τοῦτο, ὃ ἂν τις φῆ αὐτὸ εἶναι;*

num, immutabile semperque idem sit, verae firmaeque cognitioni possit subjectum esse? Plato illud invenit in notionibus. Licet aqua — ita fere eum arbitramur cogitando progressum esse — gelu contrahatur, calore iterum liquefiat vel in nebulam convertatur et vice versa eundem mutationis orbem permeet, notiones tamen solidae, liquidae et aerae naturae eadem sibi que constantes manent; licet fortis homo reddatur ignavus, ignavus induat fortitudinem, licet pulchra res in deformitatem vertatur, deformis in pulchritudinem, notiones tamen ipsae, quibus id, quod forte, ignavum, pulchrum, deforme est, cogitamus, a mutatione illa nequaquam attinguntur; notiones liberae sunt illo mutationis et internae diversitatis vitio, quod in rebus experientia perceptis conspicuum nos vetuit iis essentiam ⁶⁾

⁶⁾ Monitos velim lectores, vocabulo essentiae et hoc loco et per universam disputationem non significari rei alicujus naturam vel qualitatem (das Wesen), sed quod consentaneum est origini vocabuli, ipsum τὸ εἶναι, res (das Seyn, die Realität). Essentia res distinguuntur a meris notionibus; etenim notiones, tamquam notiones, non ponuntur, nisi in cogitando; quaelibet autem res, quae est, ponitur non habita vel alius rei, ex qua pendeat, vel mentis, a qua cogitetur, ratione, sed ponitur absolute. Ipsa essentia cernitur in absoluta positione. Unde simul apparet, et essentiam, τὸ εἶναι, distinguendam esse ab eo, quod est, τῷ ὄντι, quoniam absoluta positio habeat quidem oportet aliquid, quod per eam ponatur, neque tamen ipsa id est, quod ponitur; et essentiam non esse qualitatem vel praedicatum ejus, quod esse dicitur, sed modum ponendi; ipsa enim qualitas nequaquam immutatur, sive cogitari tantummodo, sive esse dicamus eam, quam cogitamus, naturam, ac discrimen unice in eo cernitur, quod vel absolute ponitur, vel ita ut a mente pendeat. — Haec attingisse sufficiat, quoniam infra respi-

tribuere. Itane propter hanc incolumitatem sublata sensuum fide et experientiae auctoritate notiones dicemus id esse, quod vere est? Dubitabit profecto, quicumque cogitationem a cognitione, objectum cogitandi a re, quae est, distinguere consueverit; probabit vero cui in eo, quod notionem cogitando ponere ei contigit, veritatis testimonium et ipsius essentiae fides contineatur. Et haec quidem Platonis fuit sententia, cui non minus, quam Parmenidi, ⁷⁾ persuasum erat, quidquid cogitemus, propter id ipsum esse, quia cogitemus. Quod enim Parmenides simpliciter dicit *ταυτόν δ' ἐστὶ νοεῖν τε καὶ οὐνεκὲν ἐστὶ νόημα*, id sibi prorsus probari Plato plus semel significat. Praecipuus hac in re est locus dialogi Parmenidis nomine inscripti, p. 132. B., ubi postquam ex investigata notionum ad res singulares ratione multae subortae sunt difficultates, Socrates Platonicus quaerit, num forte notionum quaeque nihil sit, nisi id ipsum, notio et cogitatio. *Ἄλλὰ, φάναι, ὦ Παρμενίδη, τὸν Σωκράτη, μὴ τῶν εἰδῶν ἕκαστον ἢ τούτων νόημα καὶ οὐδαμοῦ αὐτῷ προσίκη ἐγγίγνεσθαι ἄλλοθι ἢ ἐν ψυχᾷς. οὕτω γὰρ ἂν ἐν γε ἕκαστον εἴη καὶ οὐκ ἂν εἴη πάσχοι, ἃ νῦν δὴ ἐλέγετο.* At statim deinceps ad haec respondetur. *Τί οὖν; φάναι, ἐν ἕκαστόν ἐστι τῶν νοημάτων, νόημα δ' οὐδενός; Ἄλλ' ἀδύνατον, εἰπεῖν. Ἄλλὰ τινός; Ναί.*

cienda erunt; rem pertractare non est hujus loci. Conferri possunt qui de notione essentiae in hanc sententiam disse-ruerunt Kant Kritik der reinen Vernunft. p. 620 sqq. ac praecipue Herbart Einleitung in die Philosophie. §. 111. seqq. ed. III. et Metaphys. tom. II. p. 81—93.

⁷⁾ Haud scio, an ipso hoc consensu effectum sit, ut Plato Parmenidem prae reliquis philosophis omnibus singulari quadam aestimatione dignatus sit. Theaet. p. 183. E. Sophist. 237. A.

'Οντος ἢ οὐκ ὄντος; "Οντος. Οὐκ ἑνός τινος, ὃ ἐπὶ πᾶσιν ἐκείνο τὸ νόημα ἐπὶ νοεῖ, μίαν τινὰ οὐσίαν ἰδέαν; *Ναί.* *Εἶτα οὐκ εἶδος ἔσται τοῦτο τὸ νοούμενον ἐν εἶναι, ἀεὶ ὄν τὸ αὐτὸ ἐπὶ πᾶσιν;* *Ἀνάγκη αὖ φαίνεται.* quibus verbis veram significari Platonis sententiam, licet per eam in novas difficultates implicetur, patebit coll. p. 135. A. B. ⁸⁾ Eodem pertinet locus e quinto de republica libro p. 476. E., ubi ex ipsa cognoscendi natura concluditur esse illud, quod cognoscitur. *Ὁ γινώσκων γινώσκει τί ἢ οὐδέν; σὺ οὖν μοι ὑπὲρ ἐκείνου ἀποκρίνου.* *Ἀποκρινούμαι,* ἔφη, *ὅτι γινώσκει τί. Πότερον ὄν ἢ οὐκ ὄν. "Ὀν πῶς γὰρ ἂν μὴ ὄν γέ τι γνωσθεῖν;* Ex hoc apparebit Platoni in ipsa notionum natura contineri visum esse, ut sint, quia cogitantur, vel ut sint res vere exstantes, congruae singulis quibusque notionibus. ⁹⁾

⁸⁾ Similia legimus Tim. p. 51. B. sqq.

⁹⁾ Non me fugit, quam acerbè et vehementer C. Fr. Hermannus in eos invehat, qui contendere audeant, idem Platoni esse τὸ εἶναι et τὸ cogitare. Ait enim in censura historiae philosophiae ab H. Rittero scriptae (quae censura separatim edita est Heidelberg. 1833.) p. 48.: Es ist ein wahrhaft unheimliches Gefühl für jeden, der Plato kennt und liebt, Hr. Ritter in dem fixen Wahne, daß Seyn und Erkennen bei Plato identisch sei, alles verdrehen und verzerren zu sehen, so daß uns die herrlichsten Schöpfungen des großen Weisen als gespenstische Schemen vorgaukeln! Non identitatem quidem τῶν εἶναι et τῶν cogitare nos statuimus a Platone propositam, sed quam ab eo diximus cogitatam esse inter utrumque necessitudinem, ut quod cogitatur, propter id ipsum esse censeatur, profecto tam prope abest ab illa identitate, ut in eandem acerbissimam vituperationem non possimus non incurrere. Sed videant viri docti,

Haec duo si vere ex Platonis sententia disseruimus, externum mundum a vera scientia et cognitione esse sejungendum, notionibus autem tribuendum esse, ut sint, quia cogitantur, necessario inde consequens est, notionem, quippe quibus essentia sua ipsorum natura competat, verum esse

utrum praejudicatis quibusdam opinionibus, an ipsis Platonis verbis ad hanc sententiam adducti simus. Locos supra laudatos sufficere arbitror ad iudicium hac de re ferendum; sed liceat in cumulum duos addere. In dialogo Phaedri nomine inscripto Plato postquam celeberrima fabula aeternarum rerum contemplationem descripsit, nullam umquam animam hominis speciem induere dicit, nisi quae aliquando veritatem, eam, quae vere sunt, intuita sit; δὲ γὰρ, pergīt p. 249. A., ἀνθρώπων ξηνίειν κατ' εἶδος λεγόμενον, ἐκ πολλῶν ἰὼν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῷ ξηναρούμενον· τοῦτο δὲ ἐστὶν ἀνάμνησις ἐκεῖνων, ἃ ποτ' εἶδεν ἡμῶν ἢ ψυχὴ συμπορευθεῖσα θεῶν καὶ υπεριδούσα ἃ νῦν εἶναι φασιν καὶ ἀνακύψασα εἰς τὸ ὄντως ὄν. Quod quomodo cum antecedentibus cohaereat, et omnino quomodo consentiat prior Phaedri pars, qua mythice intuitio intellectualis rerum aeternarum describitur, cum altera, qua de rhetorice, tamquam notionum recte tractandarum arte agitur, nemo, opinor, perspicere poterit, nisi idem Platoni fuisse censeat id, quod cogitatur, et id, quod in re ac veritate est. — Majorem etiam vim ad hanc sententiam firmandam haud scio annon locus dialogi sophistae habeat, quem miror ad eam probandam a nemine, quod sciam, adhibitum esse. Dicit enim Plato, difficile esse, errorem statuere; qui enim censeat, errari omnino posse, eum admittere debere, ut sit id, quod non est. Τετόλμημεν, inquit, ὁ λόγος οὗτος ὑποθέσθαι τὸ μὴ ὄν εἶναι· ψεῦδος γὰρ οὐκ ἂν ἄλλως ἐγγίγεται ἂν. p. 237. A. At si erratur, non est id, quod non est, sed cogitatur id, quod non est et in ipsa hac cogitatae veraeque rei qualitatis differentia erroris natura cernitur. Plato autem, quod esse ponit, ubi cogitari dicendum erat, aperte prodit, idem sibi utrumque videri.

et unicum philosophiae objectum. Et his quidem ipsis verbis jam fere descripsimus, quid Plato idearum nomine significet. Notiones, ut quae non mera cogitatione contineantur, sed quia cogitentur, tales sint, quales cogitentur, vel res exstantes rerumve species, quae, quales sint, tales cogitando concipiuntur, nec possint aliter nisi cogitando concipi, Platoni sunt ideae. Quarum quidem vim et indolem si penitus volumus perspicere, cavendum est, ne quum duplex earum natura sit, alteram prae altera negligamus, et vel unice notionum naturam retineamus, ommissa essentia, vel essentiam neglecta notionis qualitate; pariter utrumque servandum est, sicuti a Platone utrumque videmus diserte significari. Notionum enim generallium naturam tum maxime assumunt et sponte quasi induunt, si res multae eaeque variae et mutationi obnoxiae, quae continentur unius notionis ambitu, huic notioni, quae eas complectitur, tamquam uni opponuntur, *Phaedr. p. 249. B. δεῖ γὰρ ἀνθρώπου ξυμείναι κατ' εἶδος λεγόμενον, ἐκ πολλῶν ἰὼν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῶν ξυναιρούμενον. Phileb. p. 16. D. δεῖν οὖν ἡμᾶς τούτων οὕτω διακεκοσμημένων ἀεὶ μίαν ἰδέαν περὶ παντὸς ἐκάστοτε θεμένουσ ζητεῖν· εὐρήσειν γὰρ ἐνοῦσαν. Politic. p. 285. B. τὰς δὲ αὖ παντοδαπὰς ἀνομοιότητας, ὅταν ἐν πλήθεισιν ὀφθῶσι, μὴ δυνατόν εἶναι δυσωπούμενον παύεσθαι, πρὶν ἂν σύμπαντα τὰ οἰκεία ἐπὶ μιᾶς ὁμοιότητος ἔρξας, γένους τινος οὐσία περιβάλῃται. Rep. VI, 507. B. Καὶ αὐτὸ δὴ καλὸν καὶ αὐτὸ ἀγαθόν καὶ οὕτω περὶ πάντων, ἃ τότε ὡς πολλὰ εἰδόμεν, πάλιν αὖ κατ' ἰδέαν μίαν ἐκάστον ὡς μιᾶς οὐσης τιθέντες ὃ ἐστὶν ἐκαστον προσαγορεύομεν. Rep. VI 493. E. Phaedr. p. 265. D. Soph. p. 253. D. al. Essentiam autem ideis tribuendam esse Plato fere nunquam*

omittit significare, ubicunque de iis disserit. Cf Parm. 128. E. οὐ νομίζεις εἶναι αὐτὸ καθ' αὐτό εἶδος τι ὁμοιότητος καὶ τῷ τοιούτῳ αὐτὸ ἄλλο τι ἐναντίον, ὃ ἐστὶν ἀνόμοιον. 135. A. ἀνδρὸς πάντων μὲν εὐφροῦς τοῦ θυνησομένου μαθεῖν ὡς ἐστὶ γένος τι ἐκάστου καὶ οὐσία αὐτῆ καθ' αὐτήν. Politic. I. I. p. 285. B. γένους τινός οὐσία. Symp. p. 211. B. (τὸ καλὸν) αὐτὸ καθ' αὐτὸ μεθ' αὐτοῦ μονοειδὲς αἰεὶ ὄν. Phaedon. p. 78 D. αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλὸν, αὐτὸ ἕκαστον ὃ ἐστὶ, τὸ ὄν, μήποτε μεταβολὴν καὶ ἡντιοῦν ἐνδέχεται; ἢ αἰεὶ αὐτῶν ἕκαστον, ὃ ἐστὶ, μονοειδὲς ὄν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ὡσαύτως καὶ κατὰ ταῦτά ἐχει καὶ οὐδέποτε οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἀλλοίωσιν οὐδεμίαν ἐνδέχεται; Ὡσαύτως, ἐρη, ἀνάγκη καὶ κατὰ ταῦτά ἐχειν. Tim. p. 51. B. al. — Paucos attuli locos ad utramque idearum naturam significandam, quum multo plures afferri possint, locorum multitudine probandi vim haud magnopere augeri ratus; satis jam, opinor, ex iis, qui laudati sunt, apparebit, ideas Platoni esse notiones praeditas essentia, vel, ut utar Kantii Herbartique verbo, notiones absolute positas, hoc est, quia per unamquamque ex iis aliquid ponitur, qualitates absolute positas. Inde etiam patet, quod Plato omnem temporis, loci, extensionis notionem ab ideis procul removit. Qui enim extensas cogitaverit ideas, non meminit, spreitis ac prorsus rejectis sensuum testimoniis ex sola cogitandi auctoritate positas esse ideas, in ipsa autem qualitatis cujusdam notione nihil inesse, quod extensionem significet; qui de tempore quaesierit, is respiciens nimirum ad ortum et interitum, manifesto ideis mutationem tribuit, ex qua eas exemptas esse oportet; et qui locum denique sciscitatur, oblitus est, simpliciter et absolute poni ideas

(αὐτὸ καθ' αὐτὸ μεθ' αὐτοῦ), neque alteram poni in altera, vel alterius ratione habita, quibus ex relationibus loci notio unice oritur. Acquiescendum est in simplice illa affirmatione: *Ideae in re ac veritate sunt, talesque manent, quales sunt.*¹⁰⁾

¹⁰⁾ Quam exposuimus de ideis Platonicis sententiam, eam dudum jam proposuit et idoneis argumentis firmavit Herbartius in commentatione de fundamento systematis Platonici scripta. Gottg. 1805. (Cf. Ejd. Lehrbuch zur Einleitung in die Philosophie IV, 4.), et ante eum Gottl. Em. Schulze diss. de ideis Platonicis Viteb. 1786; nec improbare videtur Brandisius, über die Zahlenlehre der Pythagoraeer und Platoniker Rhein. Mus. 1828. p. 566. Impugnavit autem Herbarti sententiam H. Richter in libello, quem de ideis Platonicis edidit (Lips. 1827.) et ita refutasse sibi videtur, ut acerba quadam irrisione abstinere nequeat: quare nostrum esse videatur, qui eandem sententiam amplexi sumus, ejus argumenta perpendere et refellere. Quod quidem officium non essem detrectaturus, nisi illa commentatio aut nulla egere videatur refutatione aut longiore, quam quae huic loco apta foret. Etenim Richter adeo non constitit sibi ipse, ut difficile sit eum impugnare. Ideam absolute et per se exstare plane ac diserte negat, neque aliud quidquam nisi cogitationem esse asseverat. Est ea, ait, in mente, neque potest, quum notio et cogitatio sit, esse praeterquam in animo. p. 75. At ubi de idea boni agitur, non dubitat, per eam deum, exstantem illum per se nec cogitatum tantummodo significatum putare. Idea, ait enim, non solum essentia, sed etiam natura essentia aeterna praedita a Platone significatur. p. 79. — Quid omnino essentiae nomine Richter intellexerit, vix puto quemquam assequi vel accurate definire posse. Quid quod in exponenda Platonica notione τοῦ εἶναι ubi duas distinguit significationes iisdem locis ex Platonis libris utitur ad diversas notiones inde probandas.

Quae hucusque de idearum natura exposuimus, ipso Platone unice auctore usi, ea inde haud mediocre fidei momentum accipiunt, quod prorsus cum iis consentire cognoscimus testem de Platonis philosophia locupletissimum, Aristotelem. Nam primum quidem, quod supra ex ipsis Platonis scriptis collegimus, mutabilem rerum sensibilibus naturam Platoni in caussa fuisse, cur eas a cognitione et scientia prorsus segregaverit, aliudque quaesiverit immutabile sibi constans cognitionis objectum, idem disertis verbis Aristoteles refert. *Metaph. I, 6.* ἐκ νέου τε γὰρ συγγενόμενος (ὁ Πλάτων), Κρατύλῳ καὶ ταῖς Ἡρακλειτείοις δόξαις, ὡς ἀπάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν οὐκ οὐσίας, ταῦτα μὲν ὕστερον οὕτως ὑπέλαβεν. — — Ἀδύνατον γὰρ εἶναι τὸν κοινὸν ὄρον τῶν αἰσθητῶν τινος, ἀεὶ γε μεταβαλλόντων. *ibid. XII, 4.* συνέβη δ' ἡ περὶ τῶν εἰδῶν δόξα τοῖς εἰποῦσι διὰ τὸ πεισθῆναι περὶ τῆς ἀληθείας τοῖς Ἡρακλειτείοις λόγοις, ὡς πάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων. Ὅστι' εἴπερ ἐπιστήμη τινὸς ἔσται καὶ φρόνησις, ἑτέρας δεῖν τινὰς φύσεις εἶναι παρὰ τὰς αἰσθητὰς μενούσας· οὐ γὰρ εἶναι τῶν ῥεόντων ἐπιστήμην. Deinde ideas esse notiones generales saepissime et aliter et usurpato vocabulo καθόλου significat. *Metaph. VII, 14.* φανερόν δ' ἐξ αὐτῶν τούτων τὸ συμβαῖνον καὶ τοῖς τὰς ἰδέας λέγουσιν οὐσίας τε καὶ χωριστὰς εἶναι ἅμα, καὶ ἅμα τὸ εἶδος ἐκ τοῦ γένους ποιοῦσι καὶ τῶν διαφορῶν. *XIII, 4.* Ἄλλ' ὁ μὲν Σωκράτης τὰ καθόλου οὐ χωριστὰ ἐποίει οὐδὲ

p. 5. coll. p. 7. not. 11. — Propter hanc inconstantiam illius disputationis vix operae pretium foret, ea argumenta, quae ibi proposita sunt, seorsim respicere.

τούς ὀρισμούς, οἱ δ' ἐχώρισαν καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσαν. Met. I, 6. Denique non solum animo concipi, sed in re ac veritate esse ex Platonis sententia ideas Aristoteles praecipue verbo hac in re solenni χωρίζειν affirmat; quod enim Plato dicit ideam quamque esse αὐτὴν καθ' αὐτὴν μεθ' αὐτῆς, id Aristoteles fere per vocabulum χωρίζεσθαι, χωριστὸς παρὰ τὰ αἰσθητὰ exprimit, scilicet ideas habere essentiam a rebus sensibilibus segregatam. ¹¹⁾ Met. VII. I. I. XIII. I. I. et cap. 9. ἄμα γὰρ καθόλου τέως ποιῶσι τὰς ἰδέας καὶ πάλιν ὡς χωριστὰς καὶ τῶν καθ' ἕκαστον. — His duobus e locis quod Plato ideas tamquam notiones generales proponit et quod iis essentiam tribuit a rebus externis segregatam, Aristoteles praecipua doctrinae de ideis refellendae argumenta repetit, quae persequi non est hujus loci; illud tamen ad idearum naturam clarius perspicendam non inutile erit videre, quomodo Aristoteles, quae in ideis vituperat, ea ipse evitaverit in explicanda ea notione quam idearum notioni simillimam habet, in notione τοῦ τί ἦν εἶναι. Ponit autem Aristoteles τὸ τί ἦν εἶναι non tamquam notionem generalem, cujus ambitu sicuti haec res, ita aliae quoque multae contineantur, sed tamquam qualitatem individuum, quae hanc rem, ut hanc, neque aliam ullam constituat. Met. VII, 4. ἐν ᾧ ἄρα μὴ ἐνεστι λόγῳ αὐτὸ λέγοντι αὐτὸ οὗτος

¹¹⁾ Vocabuli χωρίζειν hac vi usurpati originem ex Platone ipso repetere possumus. Parm. 130. B. χωρὶς μὲν ἅπαντα τὰ εἶδη, χωρὶς δὲ τὰ τούτων αὐτὸ μετέχοντα. Est autem χωρίζειν segregare, seorsim ponere, ponere tamquam in re ac veritate disjunctum; ad significandam eam distinctionem, quae cogitando et abstractando tantum fiat, vocabulum ἀφαίρεσις pertinet. Cf. Trendelenburg ad Ar. de an. III, 4, 8. p. 478. sqq.

ὁ λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι ἐκάστω. ¹²⁾ Ac deinde isti τὸ τί ἦν εἶναι non essentiam tribuit a rebus sensilibus segregatam, neque illud ponit praeter res, sed in rebus; τὸ τί ἦν εἶναι est vera qualitas rei, quae est in re ipsa et esset res ipsa, nisi ὕλης admistione multa rei acciderent ejus naturae adeo fortuita, ut sine ejus detrimento vel commutatione et accedere possent et abire (τὰ σύμβεβηκότα). ¹³⁾ Τὸ τί ἦν εἶναι est qualitas individua, quae in re qualibet est ejusque veram naturam efficit; ἰδέα est notio generalis, cui essentia competit praeter res externas ipsi subordinatas. ¹⁴⁾

12) De explicanda notione Aristotelica τοῦ τί ἦν εἶναι insigniter meruit Trendelenburgius peculiari dissertatione, quae inserta est Museo Rhenano 1828. p. 457 — 483. Locum Met. VII, 4., quem laudavimus, vernacule ita interpretatur. p. 469. In demjenigen Begriff wird für ein jedes das τὸ τί ἦν εἶναι seyn, in welchem nicht das Individuelle (αὐτό) liegt, obgleich er das Individuelle begreift (aussagt) (λέγοντι αὐτό).

13) Cf. Metaph. VII, 7. Ἄπαντα τὰ γιγνόμενα ἢ φύσει ἢ τέχνῃ ἔχει ὕλην. δυνατόν γὰρ εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἕκαστον αὐτῶν. Τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ἐν ἐκάστω ὕλη.

14) Aristotelis de ideis Platonicis testimonia cum ipsa Platonis doctrina, qualem ex ejus scriptis cognoscimus, consentire, paucis abhinc annis pari et ingenii acumine et doctrinae copia demonstravit Ad. Trendelenburgius, vir in hoc quaestionum genere imprimis versatus, libro peculiari, qui supra laudatus est. not. 1.; cujus post egregiam disputationem ne verbum quidem addidissem, nisi in re haud levi, in ipsa ideae notione a viro doctissimo dissentendum mihi esse viderem. Nam primum quidem formulam Aristoteli usitatam ad designandas ideas, αὐτὸ ἕκαστον, explicaturus, eam proponit idearum definitionem, cui prorsus adstipulari possim. Id enim, scribit l. l. p. 39, in ea conjunctum, ut idea quam-

Jam si plures ponimus ideas — quae necessario pro notionum diversitate ponendae sunt — quaeritur, quae sit earum inter se ratio. Quod si essentiam iis tributam spectamus, ea non poterunt inter se differre; nam in eo,

quam genus et communis definitio, ad unam tamen et certam formam (ἐκαστον) revocetur, ut generalis notio solummodo in cogitando sita et singularis species ex intuendo nata in unum coalescant, neutra vero restinguatur. Ac deinde p. 42. ei essentiam tribuendam esse ait et vocabulum Aristotelicum χωρῖσιν eo modo interpretatur, quo supra explicatum est. Denique vero, delatus ad eam quaestionem, quae est de loco idearum, mentem esse idearum sedem ideasque esse in mente contendit. Itaque, scribit p. 45., si sunt ideae a rebus sejunctae nec tamen alicubi extra eas positae: nihil restat, nisi ut menti insint eique obversentur, ita tamen ut in ea non rebus genitae et ex his haustae sint, sed praeter res et ante res conceptae tanquam divina rerum exemplaria. Quo pertinet fortasse locus de anima III, 4. quem, sicuti de ideis loquitur, ita Platonem spectare arbitror; ubi breviter quidem, sed adstrictè: διὸ οὐδὲ μείχθαι εὐλογον αὐτὸν (i. e. τὸν νοῦν) τῷ σώματι· ποίος γὰρ ἂν τις γιγνοίτο, θερμὸς ἢ ψυχρὸς κἄν ὄργανόν τι εἴη, ὥσπερ τῷ αἰσθητικῷ· γῦν δὲ οὐδέν ἐστι καὶ εὖ δὴ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τόπον εἰδῶν, πλὴν ὅτι οὔτε ὅλη, ἀλλ' ἢ νοητικὴ, οὔτε ἐντελεχεία, ἀλλὰ δυνάμει τὰ εἶδη. Unde quae sit vera idearum sedes intelligitur. Platoniam vero sententiam ita coercet et inflectit, ut menti idearum, i. e. ex Aristotelis sententia (cf. analyt. post. I, 11.) notionum generalium tribuat facultatem nec tamen insitam ipsam possessionem; mentem idearum concipiendarum esse capacem nec tamen datarum per se dominam; adesse idearum condiciones, modo, ut ipsae sint, agat cogitatio. — Ita etsi veram idearum notionem, quomodo sint, Aristoteles agnoscit, tamen in ideis dijudicandis eam minus firmiter tenuisse videtur; ab hac enim aberrant plures rationes ad

quod earum quaeque exstat, aeterna et immutabilis, omnes sibi invicem prorsus pares sunt. At si id respicimus, quod cogitamus, quum ideas concipimus, et distinguuntur inter se, et, quia notionum generalium naturam habent, fieri

idearum a rebus segregationem refellendam conjectae. —

Locum Aristotelicum de anim. III, 4., quoniam ibi Platonis nomen non commemoratur, tum demum licebit ad Platonem referre, si quae eo continentur cum Platonis placitis aliunde vel ex Platonis libris vel ex Aristotele notis consentiunt; at, nisi fallor, e diametro potius, ut ajunt, iis opposita sunt. Etenim ideas esse in mente et in mente habere suam sedem, quid poterit aliud significare, nisi eas non absolute et per se esse, sed esse tantum, quatenus cogitantur, esse meras cogitationes. At si vera sunt, quae supra de idearum natura disseruimus (p. 7—19) et Platoni extra omnem dubitationem positum erat, et Aristoteli de Platone persuasum, ideas non esse meras notiones cogitando prognatas et in mente tantum exstantes, sed absolute exstare, nulla ullius vel hominis vel omnino naturae intelligentis ratione habita. Quasi evitaturus ipsam hanc opinionem, ex qua ideae unice in mente exstare videantur, in uberiore illa ideae pulchri descriptione Symp. p. 211. diserte haec addit: οὐδ' αὖ φαντασθήσεται αὐτῷ τὸ καλὸν ὡς πρόσωπόν τι οὐδὲ χεῖρας οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν, ὧν σῶμα μετέχει, οὐδὲ τις λόγος οὐδὲ τις ἐπιστήμη, οὐδὲ που ὄν ἐν ἑτέρῳ τινί, ὡς ἐν ζώῳ ἢ ἐν γῆ ἢ ἐν οὐρανῷ ἢ ἐν τῷ ἄλλῳ. — De loco autem idearum quaerere, ut supra jam significavi, omnino non licet; nam qui eum quaerit, ei adhuc obversatur rerum externarum natura, quarum unamquamque nec concipimus, nec cogitando ponimus, nisi alterius cujusdam ratione habita, a qua distantia quadam disjuncta sit; ab ideis vero, quoniam quaeque per se et absolute ponitur, omnis loci notio excludenda et rejicienda est; rectissime igitur Aristoteles phys III, 4 dicit ideas esse nullibi: Πλάτων δὲ ἔω μὲν οὐδὲν εἶναι σῶμα (int. ἔω τοῦ οὐρανοῦ) οὐδὲ τὰς ἰδέας διὰ τὸ μηδέ που εἶναι αὐτάς.

non potest, quin simul cum notionibus etiam logicae, quas dicunt, earum rationes animo nostro obversentur. Erit enim notio alia alii subordinata eaque inferior, haec vicissim superior, veluti hominis notio inferior erit animalis notione generaliore, quadrati notio notione figurae, eodemque modo aliae aliis vel inferiores erunt, vel superiores. ¹⁵⁾ Universum igitur idearum ambitum, id est autem omnem earum rerum ambitum, quae sciri cognoscique possunt, si recte et ordine permeare volumus, via et ratione instituentum erit, ut modo ab inferioribus notionibus per omnes in medio positas ad superiores ascendamus, modo, ubi ad summam omnium pervenimus, ad inferiores regrediamur, et omnem cognitionis circuitum hac ratione complectamur. Hanc mentis agitationem, qua notionum inter se rationes exquirimus, ita ut a notionibus exorsi, per notiones progressi ad notiones perveniamus et in notionibus subsistamus, ¹⁶⁾ Plato dialecticae artis nomine insignivit, quam

- ¹⁵⁾ Conferri potest Aristoteles, qui hoc ipso ex loco doctrinae de ideis refellendae argumentum repetiit. *Metaph. XIII. c. 5.* ὁμοίως δὲ δῆλον ὅτι κἀν εἶη ὁ Σωκράτης ἀίδιος ἔσται τε πλείω παραδείγματα τοῦ αὐτοῦ ὥστε καὶ εἶδη ὅιον τοῦ ἀνθρώπου τὸ ζῶον καὶ τὸ διπνον, ἅμα δὲ καὶ αὐτοάνθρωπος.
- ¹⁶⁾ *Rep. VI. 511. B.* Τὸ τοίνυν ἕτερον μάνθανε τμήμα τοῦ νοητοῦ λέγοντά με τοῦτο, οὗ αὐτὸς ὁ λόγος ἀπτεται τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει, τὰς ὑποθέσεις ποιούμενος οὐκ ἀρχὰς ἀλλὰ τῶ ὄντι ὑποθέσεις, ὅιον ἐπιβάσεις τε καὶ ὁρμὰς ἵνα μέχρι τοῦ ἀνυποθέτου ἐπὶ τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν ἴων, ἀφάμενος αὐτῆς, πάλιν αὖ ἐχόμενος τῶν ἐκείνης ἐχομένων, οὕτως ἐπὶ τελευτήν καταβαίῃ αἰσθητῶ πάντας οὐδὲν προσχρόμενος, ἀλλ' εἶδεν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτὰ καὶ τελευτᾶ εἰς εἶδη. *Phaedon. p. 101. D, E. Soph. p. 253. D.* Τὸ κατὰ γένη διαφεῖσθαι καὶ μήτε ταῦτὸν εἶδος ἕτερον ἡγήσασθαι μήτε ἕτερον ὄν ταῦτὸν μῶν οὐ τῆς διαλεκτικῆς φήσομεν

logices nostrae ei potissimum parti, qua de abstrahendo et determinando et de notionibus in suas classes et ordines partiendis agitur, prorsus aequiparare possemus, nisi una requam maxime Platonis ars dialectica a nostra logica esset distinguenda; logicae enim arti — formali certe, quam ajunt, logicae — notiones nihil aliud sunt, nisi cogitandi objecta; Platoni vero ipsae notiones in re ac veritate exstant et, tamquam ideae, essentia sunt praeditae. Hac idearum, in quibus dialectica versatur, natura efficitur, ut ipsa ars dialectica ex Platonis sententia locum multo altiore in philosophia obtineat, quam qui ex vulgari aestimatione logicae tribuitur, et ut summis laudibus ars illa praedicetur, qua idearum gradus et ordines permeantes ad summas earum perveniamus. ¹⁷⁾

Quaenam autem erunt summae, aut quae erit princeps inter ideas reliquas? Hac de re ut recte judicemus meminisse oportet, quid de notionem τοῦ esse Platoni visum sit. Quodsi in eo persisterimus, ut statuamus, τὸ esse nihil aliud significare nisi rei alicujus absolutam positionem, ac propterea nihil posse cogitari simpliciter tamquam ens non addita ulla qualitatis notionem, ad quam absoluta positio referatur; ¹⁸⁾

ἐπιστήμης εἶναι; — Ναὶ, φήσομεν. — Οὐκοῦν ὅγε τοῦτο δυνατός δοῦν μίαν ἰδέαν διὰ πολλῶν, ἐνός ἐκάστου κεμένου χωρῆς, πάντη διατεταμένῃν ἰκανῶς διαισθάνεται καὶ πολλὰς ἐτέρας ἁλλήλων ὑπὸ μιᾶς ἔσθθεν περιεχομένας, καὶ μίαν αὖ δι' ὅλων πολλῶν ἐν ἐνὶ ξυνημμένῃ, καὶ πολλὰς χωρῆς πάντη διαχωσμένας. τοῦτο δ' ἔστιν, ἧ τε κοινοῦν ἐκαστα δύναται καὶ ὅτη μὴ, διακρίνειν κατὰ γένος ἐπίστασθαι.

¹⁷⁾ Phileb. p. 57. E. ἀλλ' ἡμᾶς ἀναίνοιτ' ἂν ἡ τοῦ διαλέγεσθαι δύναμις εἴ τινα πρὸ αὐτῆς ἄλλην κρῖναιμεν. coll. Phileb. p. 16. C. — 17. A.

¹⁸⁾ Cf. not. 6.

Platonis sententiam assequi ejusque placita recte inter se conciliare non poterimus; Plato enim ipsum τὸ esse potius pro universali omnium rerum praedicato communique omnibus rebus qualitate habuisse videtur. Quod licet nusquam aperte ac definite dicat — nimirum non dicimus diserte, quae per se manifesta esse censemus — tamen jam eo, opinor, extra omnem dubitationem ponitur, quod saepe τὸ ὄν vel τὴν οὐσίαν juxta qualitatum notiones, veluti aequum et iniquum, pulchrum et deforme, idem ac diversum ponit, ac si pari illis natura esset.¹⁹⁾ Inde apparet, qui factum sit, ut ipsius etiam τοῦ esse ideam Plato inter reliquas ideas poneret; qua quidem posita de reliquarum idearum essentia si non sententia dicendi certe forma mutanda est. Sicuti enim homo fortis ideo est fortis, quia fortitudinis ideae particeps est, vel magnus, quia magnitudinis ideae, aliaque ejusmodi, ita etiam reliquae ideae intercedente iis cum idea essentiae communione esse dicuntur. Nihilominus omnes ideae vere sunt, siquidem ista cum idea τοῦ esse communio omnibus intercedit, neque quidquam, proposita hac idea reliquarumque ad eam ratione, praeter dicendi formam mutatam esse dicerem, nisi ipsa systematis constantia et interna congruentia labem inde traxisset. Sed abstinendum hoc loco a judicio de systema-

¹⁹⁾ Theaet. p. 186. A. Ποτέρων οὖν τίθης τὴν οὐσίαν; τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐπὶ πάντων παρέπεται. — Ἐγὼ μὲν ὦν αὐτὴ ἢ ψυχὴ καθ' αὐτὴν ἐπορέγεται. — Ἥ καὶ τὸ ὅμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον καὶ τὸ ταῦτόν καὶ ἕτερον; — Ναί. — Τί δαί; καλὸν καὶ αἰσχρὸν, καὶ ἀγαθὸν καὶ κακόν; Καὶ τούτων μοι δοκεῖ ἐν τοῖς μάλιστα πρὸς ἄλληλα σκοπεῖσθαι τὴν οὐσίαν, ἀναλογιζομένη ἐν ἑαυτῇ τὰ γεγονότα καὶ τὰ παρόντα πρὸς τὰ μέλλοντα. — Soph. p. 254. B. sqq. ubi Plato conjungit οὐσίαν, στάσις, κίνησις, ταυτί, θάτερον.

tis veritate et constantia, ubi simpliciter ac fide referre suscepimus, quae fuerit Platonis de ideis sententia.

Eximium inter reliquas ideas locum essentiae ideae assignandum esse, apertum est et manifestum, haec enim nctio τοῦ esse latissime patet et, si pro rerum praedicatione habetur, omnibus, quae sunt, non solum commune est praedicatum, sed ipsae ideae omnes ad hanc essentiae ideam referendae sunt. At quominus eam summum inter omnes locum et ipsum quasi fastigium tenere arbitremur, duplex nos impedit dubitatio. Nam primum quidem, siquidem reliquae ideae ita tantum esse dicuntur, ut cum idea essentiae conjunctae concipiantur, non injuria istius communionis causam requiremus; quae quidem si in idea quadam continetur — neque aliud quidquam, nisi idea, mutuae idearum inter se communionis causa esse potest — ea ipsa altiore loco, quam essentiae idea, ponenda erit. Deinde si eos locos legimus, quibus Plato dialecticae artis iter et ascensionem per eam instituendam describit, per vocabulum *ικανόν*, quo ad designandam ideam summam utitur, ²⁰⁾ non tam adducimur, ut *αὐτὸ τὸ εἶναι* significari putemus, quam *αὐτὸ τὸ ἀγαθόν*; vice versa enim, ubi ipsius boni quae sit natura definire vult, nihil habet aliud, quod afferat, nisi bonum ipsum esse in se plenum, perfectum, sibi que sufficiens. ²¹⁾ Itaque ex universo systematis nexu, complexi, quae diversis locis Plato disseruit, non temere conjecerimus, ipsum bonum vel ideam boni esse, quae summo

²⁰⁾ Phaedon. p. 101. coll. Rep. VI. sub finem.

²¹⁾ Phileb. p. 20. D. Τὴν ἀγαθοῦ μοῖραν πότερον ἀνάγκη τέλειον ἢ μὴ τέλειον εἶναι; — Πάντων δὲ που τελεώτατον, ὃ Σώκρατες. — Τί δαί; ἱκανὸν τὰ ἀγαθόν; — Πῶς γὰρ οὔ; καὶ πάντων γε εἰς τοῦτο διαφέρει τῶν ὄντων. —

inter omnes ideas loco posita efficiat, ut reliquae ideae cum idea essentiae consocientur. Et hanc quidem sententiam, quam quis conjectando fortasse invenire poterit, si ex propositis a Platone principiis philosophari pergat, ipse philosophus eo reipublicae loco quem interpretari suscepimus, diserte eloquitur. *Καὶ τοῖς γινωσκομένοις τοίνυν, αἰτ, (p. 509. B.) μὴ μόνον τὸ γινώσκεισθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρεῖναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι τε καὶ τὴν οὐσίαν ὑπ' ἐκείνου αὐτοῖς προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐπιπέκεινα τῆς οὐσίας πρᾶξείας καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος.* Jam ut sint reliquae ideae, ita ab idea boni effici putabimus, ut eas per ideam boni cum idea essentiae conjungi censeamus. ²²⁾ Atque eodem modo, quo idea

²²⁾ Non defuturos esse existimo, qui hanc sententiam cum idearum notione supra proposita p. 14. ita comparent, ut alteram utram tollendam esse contendant; aut enim ideis per se essentiam obtingere, neque aliunde iis repetendam esse, aut si per ideam boni demum tribuatur, ideas dici non posse sua ipsarum natura esse; neque credibile esse, adeo sibi repugnasse Platonem, ut et esse per se et non esse per se ideas statuerit. Quae quoniam speciose disputantur, paucis, quid valeant, examinari oportebit, ne universam nostram sententiam labefactare videantur. Ac primum quidem ideas a Platone proponi tamquam notiones, quae sua natura sint et existant, ita manifesto ex locis et Platonis et Aristotelis supra collectis (p. 11—19.) apparet, ut addubitari non liceat, etiamsi aliae sententiae et ipsae Platonicae vel videantur adversari, vel vere adversentur. Essentiam in illis idearum descriptionibus Plato non pro praedicato, vel qualitate rei, sed pro absoluta positione videtur habuisse, si quidem natura ipsius pulchri non in eo consistit ut pulchrum sit et sit, sed ut tamquam pulchrum absolute sit. Nec tamen propterea infitiandum est, eum non satis tenuisse hanc veram

boni reliquis ideis tribuit, ut sint, menti quoque cognitionis est causa; nam si meminerimus, quod infra accuratius erit demonstrandum, animam (*τὴν ψυχὴν*) in idearum numero esse habendam, idearum cognitio nihil erit aliud, quam animae cum reliquis ideis commercium. Idea igitur boni sive ipsum bonum, *αὐτὸ τὸ ἀγαθόν*, non cogitatione

essentiae notionem, quam in illis amplexus esse videtur; nam aliunde ex ipsis Platonis verbis demonstratum est, p. 23. sq, essentiam a Platone in numero qualitatum haberi. Perperam id Platonem statuisse non negamus, sed non arbitramur propterea a Platone alienum esse, quia probari nequeat, neque ex sententiae veritate et interna constantia dijudicandum censemus, utrum Platonica sit nec ne. Quid quod illa essentiae notio adeo est sua natura ambigua, ut philosophos summae subtilitatis laude celebres in errorem induxerit. Ex aliis multis Kantii exemplum in memoriam revocare juvabit, qui quum uno loco accuratissime exponat, *τὸ εἶναι* non esse praedicatum rei, sed ejus absolutam positionem (Krit. der rein. Vern. p. 106.), nihilo tamen minus alio ejusdem libri loco *τὸ εἶναι* ita in qualitatum numerum referat, ut tanquam speciem in categoria qualitatis ponat affirmationem, id est autem positionem. Et eodem quidem modo Plato in notione essentiae concipienda sibi non constituisse videtur. Quod si concessum est, uti facile concedetur, reliqua, in quibus apertior cernitur repugnantia, interna quadam necessitate inde consequuntur. Nam quoniam ipsius essentiae idea posita est, reliquae ideae ita demum sunt, si cum hac idea consocientur, et quaerenda est deinde hujus communionis causa, quae in idea boni invenitur. Ita manifesta illa repugnantia, quod ideae et esse per se et non esse dicuntur, a levi, ut cuiquam videatur, errore, commisso in definienda essentiae notione prodiit; quae quidem notio dici omnino vix potest, quantas in philosophando turbas ac dissensiones a Parmenide ad nostram usque aetatem moverit.

tantum conceptum, sed vere ac per se exstans, simplex et semper tale, quale est, reliquarum idearum et cum essentia et cum animae natura commercium instituit, efficitque, et ut sint, quae sunt, et ut cognoscantur, quae cognoscantur.

II.

Satis his explicatum esse arbitror, quid Plato ideae boni nomine significaverit; qua quidem in expositione si cui longior fuisse videar, id peculiari naturae et difficultati rei velim tribuatur; idea enim boni ita est in intimis quasi recessibus systematis Platonici sita, ut nisi per longiorem viam fundamentisque systematis penitus perspectis ad ejus naturam et notionem inveniendam pervenire nequeamus. Longe vero aliã ratio est ejus notionis, qua deum concipimus. Sicuti enim omnino apud gentes ac populos religio deorumque cultus multo est philosophiae studio antiquior, ita etiam singuli quique homines diu ante dei vel deorum notionem, licet satis obscuram et falsam, conceptam habent, antequam philosophari incipiant, et inter ipsum philosophandum non invenitur primum dei notio, sed quae jam concepta erat immutatur, corrigitur, quatenus reliquis placitis philosophicis repugnat, retinetur, quatenus cum iis conspirat, suumque inde in universo notionum systemate locum accipit. Quare si quaerimus, quam Plato conceperit dei notionem, non ex ipso systematis principio ordiemur, ac si ex eo interna quadam necessitate haec notio progenita sit et pronata, sed potius videndum erit, quae in vulgari de deo opinione, recepta illa e popularium suorum et aequalium sententiis, Plato, ut philosophus, immutaverit, et quo systematis sui loco notionem dei posuerit. Ac primum quidem vix est, quod moneamus, Platonem non

cum popularibus suis multos deos statuisse, sed unum numen divinum; licet enim passim non solum in universum plures dei commemorentur, verum etiam vulgata deorum apud Graecos nomina inveniantur, ²³⁾ tamen ubi serio vereque philosophice disserit, remotis omnibus fabularum ludis et poeseos involucris, non nisi de uno deo loquitur. ²⁴⁾ Nec minus, quam in statuenda unitate, tum etiam Plato a vulgatis erroribus recedit, ubi de ipsa divini numinis natura agit; acerbo enim et irato prorsus animo ea fabularum commenta persequitur, quae deos mendaciorum, fallaciae, injustitiae aliorumve scelerum humanorum criminibus inquinant, et carmina omnia, quae talia contineant, poetasque, qui talia componant, procul abesse jubet a perfecta illa, cujus imaginem descripsit, civitate. ²⁵⁾ Liberum et exemptum omnibus istis vitiis Plato numen divinum esse statuit, alienum a mendacio malove dolo, verax et perfecte justum. Quae sit dei natura vel non posse inveniri humana ratione, ²⁶⁾ vel difficile esse inventu; ²⁷⁾ attamen, ubi quaeritur, qua de causa deus mundum creaverit, sine

²³⁾ Tim. p. 40. sqq. Phaedr. p. 247. sqq. al.

²⁴⁾ Soph. p. 265. C. Cf. Ackermann das Christliche im Plato und in der Platonischen Philosophie. (Hamb. 1835.) p. 42. sqq.

²⁵⁾ Cf. Rep. II, 380. D. usque ad finem libri et libri decimi partem priorem.

²⁶⁾ Phaedr. p. 246. C. — — οὔτε ἰδόντες οὔτε ἰκανῶς νοήσαντες θεόν. —

²⁷⁾ Notissimus est et a patribus ecclesiasticis praecipue celebratus locus Timæi Platonici p. 38. C. τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόνια εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. Cf. Ackermann, l. l. p. 40.

omni dubitationis specie deum esse bonum et propter id ipsum, quia sit bonus omnisque invidiae expers, mundum creavisse affirmat. *Λέγομεν δὴ δι' ἣν τινα αἰτίαν γέρεσιν καὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ ξυνοστάς ξυνέστησεν . ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῶ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόρος.* Tim. p. 29. E. ²⁸⁾ — Quae quidem omnia si complectimur illudque insuper adjicimus, immortalitatis notionem accuratius et distinctius a Platone esse servatam, quam fieri vulgo solebat, Plato nobis videbitur numen divinum cogitasse tamquam ens aeternum et immutabile, perfecte et absolute bonum. Id si recte ex Platonis sententia statuimus, quid erit discriminis inter deum et ideam boni? Dei natura in eo cernitur, ut bonus sit eamque bonitatem immutatam, nullo vitii vestigio inquinatam retineat, neque quidquam nisi perfectam bonitatem cogitamus, quum deum concipimus; atqui idea boni et ipsa est ens aeternum et immutabile, cujus propria qualitas in eo continetur, ut bonum sit; idea boni est ipsum bonum essentia praeditum. Quare nulla ratione deus ab idea boni distingui poterit summumque inter ideas locum non alia obtinet, nisi idea dei, sive, quod Platonico sensu idem esse debet, ipse deus. ²⁹⁾

Quod ex ipsa natura dei ideaeque boni collegimus, nihil inter utrumque discriminis esse, inde praecipue confirmatur, quod praeclare inter se consentit ea, quae utriusque et divino numini et ideae boni tribuitur, vis et efficacia. Etenim deum Plato auctorem dicit omnium, quae fiunt et gignun-

²⁸⁾ Cf. Rep. II, 379. B. *Οὐκοῦν ἀγαθὸς ὁ γε θεὸς τῷ ὄντι τε καὶ λεκτέον οὕτω.*

²⁹⁾ Ita ἡ τοῦ ὄντος ἰδέα. Soph. p. 254. A. manifesto idem est ac τὸ ὄν Rep. V, 477. B.

tur; ³⁰⁾ per ideam autem boni effici, ut ea sint, quae sunt, et cognoscantur, quae cognoscuntur; quae si nimirum ad idem, sive deum dicere malis sive absolute bonum, referenda sunt, deus a Platone concipitur tamquam omnium, quae sunt, auctor ut sint, et quae fiunt, ut fiant. Sublimis supra idearum omnium multitudinem elatusque majestate et potentia supra ipsam essentiae ideam deus, quasi vinculum idearum reliquarum, conjungens eas cum essentia et cum mentis natura ad intelligendum apta et ut sint et ut cognoscantur efficit, idemque, admovens ideas materiae infinitae omnisque modi ac mensurae experti, rerum sensibilibium totiusque mundi auctor est. Cognitionis causa simul summum est cognitionis objectum summumque, quod homini ad imitandum proponatur, exemplum. Deum imitari vitae humanae est finis, ³¹⁾ nam qui divino numini similis factus est, is non potest non bonus esse. Ipse deus est idea boni.

III.

Nolui hucusque quum quae de Platonis idea boni et de deo Platónico statuenda esse videantur exponerem, ea ar-

³⁰⁾ Soph. p. 265. C. Ζῶα δὲ πάντα θνητὰ καὶ φντὰ ὅσα τ' ἐπὶ γῆς ἐκ σπερμάτων καὶ ῥιζῶν φύεται καὶ ὅσα ἄψυχα ἐν γῆ ξυνοίσταται σῶματα τηκτὰ καὶ ἄτηκτα, μῶν ἄλλον τιγὸς ἢ θεοῦ δημιουργοῦντος γήσομεν ὕστερον γενέσθαι πρότερον οὐκ ὄντα; — Quod mala ad deum auctorem referri non posse Plato contendit (Rep. II, p. 380. B. κακῶν δὲ αἴτιον φάναι θεόν τιμι γίνεσθαι, ἀγαθὸν ὄντα, διαμαχετέον παντὶ τρόπῳ) non repugnat illi sententiae; deus omnium quae fiunt auctor perhibetur, sed quominus omnia reddat bona ad suae naturae similitudinem impeditur necessitate illa, qua inclusus est et coercitus. Tim. p. 47. E. 68. E. sqq. Ackermann I. I. p. 51.

³¹⁾ ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. Theaet. p. 176. A. Cf. Rep. X, 613. A. (VI, 501. B. C.) —

gumenta respicere, quibus C. Fr. Hermannus usus est, ut alteram ab altero cante distinguendam esse doceret; metuens ne ratiocinandi nexu interrupto ex refutatis illis argumentis non augetur, sed deminueretur propositae disputationis vis ac fides. Jam vero ubi ad ejus finem peruentum est, argumentationem Hermannii deinceps pertractabo; qui quamquam praecipue nititur in notionibus ideae, mentis ac dei accurate definitis interque se comparatis, tamen et alia quaedam adjecit, neque illa ita distinxit, ut omnem ratiocinationem ad haec quasi capita redigeret; qua de causa satius videtur, singula quaeque, quae Hermannus protulit, repetere et eodem, quo ipse posuit, ordine examinare.

Et primum quidem, Hermannus inquit, Deum ipsum inter ideas referri a Platone non potuisse, vel inde sequitur, quia Deum intueri ideas ad earumque exemplum mundum creasse statuit. Tim. p. 28. A. 52. A. Parm. p. 134. C. Phaedr. p. 247. B. (p. 4. sq. Jahn. p. 626.) — Vellem Hermannus in disquisitione notionis philosophicae ab eorum locorum usu abstinuisset, quibus re vera probari nihil potest, quoniam in iis non tam philosophum, quam poetam Platonem audimus; huc refero locum e Phaedro allatum, quem, quoniam de deis, non de deo ibi agitur, poetico colore imbutum esse manifesto apparet. Recte reliquos locos Hermannus in suum usum convertit, ex quibus intelligitur, id quod tritum est ac vulgatum, deum e Platonis sententia intueri ideas. At verene inde sequetur, ut deus inter ideas referri nequeat? Ponamus, veram esse, quam supra exposuimus, idearum notionem, esseque et deum et ideas entia, quae per se absolute existunt, num quid impedit, quominus inter ea ratio quaedam intercedat et respiciat alterum ad alterum? Atqui in ipsa hac dei ad ideas ratione illud continetur, ut deus ideas cognoscat, perspiciat,

intueatur, ita ut neutiquam sibi ipse repugnet, qui deum et esse ideam et cognoscere ideas contendat.

Mittimus, pergit Hermannus, quod in libro Reipublicae decimo (p. 597.) ipse a Deo creatas esse ideas narrat; id enim a tota ipsius doctrina, quam alibi proposuit, adeo alienum est, ut decimum illum librum longissimo temporis intervallo a reliquis disjunctum nec nisi sero additum esse jure nobis statuere videamur; sed etiam si aeternae sint ex ipsius sententia ideae, Deum tamen inter illas esse non sequitur, quae nec materiam, quamvis et ipsam aeternam contineant.

Vereor, ut ad Platonem defendendum quidquam lucremur, si decimum de republica librum, quo a sua de ideis doctrina ipse desciverit, longo temporis intervallo a reliquis sejunctum esse statuamus; sive enim aliquot annis prius sive posterius illum librum composuit, profecto tamen, si qua in eo cernitur repugnantia, nihilo minus sibi non constitit, et eo quidem tempore suam migravit ipse sententiam, quo eum doctrinam de ideis accuratius pertractasse altiusque ejus fundamenta jecisse aliunde consentaneum est. At tantum abest, ut placitis Platoniceis repugnent, quae libro decimo reipublicae legimus, ut praeclare cum iis conspirent. Ideae, quamquam sunt ὄντως οὐσαι, tamen a Platone ita dicuntur esse, ut cum idea essentiae conjunctae esse debeant; cujus quidem conjunctionis causa ut in sexto reipublicae libro ad ideam boni, ita in decimo ad deum refertur, deusque propterea ideas creavisse dicitur, quod per eum cum essentiae idea conjunctae sunt. — Materiae autem exemplum, quod Hermannus ita attulit, ut ex aeternitate naturae nequaquam sequi demonstraret, esse aliquid inter ideas referendum, prorsus importune adhibuit; quaelibet enim idea certam quandam et definitam qualitatem exprimit; materiae autem propria ac peculiaris natura in

eo cernitur, quod omni qualitate caret, ut quovis modo pariter definiri possit. ³²⁾)

Progreditur deinde Hermannus ad ipsam idearum notionem proponendam, quam miror a viro Platoniorum librorum perquam gnaro sic potuisse concipi. *Neque ullum locum, ait, inveniri posse arbitror, unde aliud esse ideas apparet, nisi notiones menti propositas.* Itane oblitus erat vir doctissimus, Platoni absurdissimum videri, si qua notio nihil aliud sit, nisi id ipsum, notio, neque referatur ad aliquid, quod revera sit? oblitus erat, Platonem ubivis omni modo affirmare et asseverare, ideas esse, per se et absolute esse, et esse illud, quod vere est ὄντως ὄν αὐτὸ καθ' αὐτό? Sed nolo repetere, quae supra de idearum natura uberius exposita et e Platonis libris exscripta sunt; quae nisi probaverint lectoribus, idearum naturam non eo unice contineri, ut notiones sint, sed accedere simul τὸ εἶναι, τὴν οὐσίαν, omnis nostra argumentatio funditus concidit.

Hanc suam idearum definitionem ad dei notionem adhibens Hermannus deinde haec habet: *Dei autem natura tantum abest ut in notione posita sit, ut tota potius mentis locum obtineat, neque magis haberi idea possit, quam nostro loco sapientiam bonum ipsum haberi Plato concessit; quamvis enim arte conjuncta, tamen diversa esse oportet, quorum ea indoles est, ut alterum alteri subjectum sit, ut bonum sapientiae, menti divinae ideae. Quatuor enim rerum genera constituit Plato (Phileb. p. 23. D—27. B): finem sive formam, infinitum, quam materiam dicere liceat, genitum ex utriusque conjunctione ortum, vim denique genitricem*

³²⁾ Tim. p. 50. . . . διὸ καὶ πάντων ἐκτὸς τῶν εἰδῶν εἶναι χρεῖον τὸ τὰ πάντα ἐκδεξόμενον ἐν αὐτῷ γένει,

ab utroque separatam, quam mentem dicit, tam divinam, quam humanam; homo enim veluti parvus mundus atque eadem utriusque natura (Phileb. p. 29. sqq. Politic. p. 274. E. Tim. p. 41. C.), ita tantum ut divina mens pura sit neque illis terrenorum elementorum perturbationibus inquinata. At mentis utriusque idem officium: ut veritatem in ideis propositam contempletur ad ejusque normam actiones suas dirigat; quod etsi multo perfectius divina, quam humana mens facere possit, neutra tamen quidquam praeterea cum ideis commune habet. Nam hae primi generis sunt, unde finis quidem modusque rebus omnibus petitur, sed accedere debet, qui petat; nec, quamlibet verum sit neque mentem quidquam nisi propositis ideis efficere posse, neque ex ideis quidquam nisi mentis opera fieri, ideo vel ideam boni eandem cum vi divina, vel mentem inter ideas esse sequitur. Longe diversa utriusque natura; illud immobile, negotiorum omnium curarumque expers, sola essentia contentum (Tim. p. 28. Symp. p. 211. etc.); hujus vis in sempiterno motu cernitur (de Legg. X, p. 894. sqq. Phaedr. 245. C. coll. Tim. p. 30 B. Phileb. p. 30. C.), quem etsi a nulla externa vi accipiat, suapte tamen indole ad agendum compellitur; sintque licet caussae rerum omnium in ideis positae, effectum tamen habere non possent, nisi miscendi generandive caussa mens sive divina sive humana accessisset.

Primum quod Hermannus ex Philebo argumentatur, diversam esse dei et idearum naturam, logica ratione refutari potest. Notum est enim, complures notiones unam notam habere posse communem, in reliquis autem distingui, ita ut propter illam eodem genere contineantur, propter hanc sibi invicem opponantur. Et id quidem cadit in deum reliquasque ideas; etenim illud omnibus est commune, quod certam quandam definitamque habent qualitatem ac

tales manent, quales sunt; et propter hanc naturam omnino pro ideis habentur; nihilo tamen minus propria sua a peculiari natura alia idea ab aliis ita potest differre, ut illa ad genus causae, hae ad modi finisque genus referantur.

At deus mentis locum obtinet, et propterea pro idea haberi nequit. Mens enim cognoscit ideas, ideae cognoscuntur a mente, ideoque manifesto alterum ab altero distinguitur. — Speciose hoc, non vere disputatur. Platoni enim, sicuti omnibus antiquis philosophis, hoc erat persuasissimum, eandem esse naturam ejus, qui cognoscit, et ejus, quod cognoscitur, nec posse nisi pari par cognosci; ³³⁾ quare anima, siquidem aeterna cognoscit, ipsa est immortalis, ³⁴⁾ siquidem concipit ea, quae mutari nescia talia manent, qualia sunt, suam perpetuo tuetur naturam, et

33) Cf. Aristot. de anim. I, 2, 7. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν στοιχείων ποιῆσθαι γινώσκουσα ἅμα γὰρ τὸ ὁμοίον τῷ ὁμοίῳ. Simpl. ad h. l. fol. 6^b. Sext. Emp. adv. Math. I, 13, 303. ὁ δὲ ἀπὸ φυσικῆς ὁμιώμενος γινώσκων ὅτι ἀρχαῖον ὅλος τὸ δόγμα ἐστὶ, τοῖς ὁμοίοις τὰ ὅμοια γινώσκουσα, ὅπερ ἀπὸ Πυθαγόρου δοκοῦν κατελήλυθεναι κείτῃ μὲν καὶ παρὰ Πλάτωνι ἐν τῷ Τιμαίῳ, εἴρηται δὲ πολὺ πρότερον παρ' αὐτοῦ Ἐμπεδοκλέους. ibid. VII, 92. Boeckh Philol. fragm. p. 191. — Eandem sententiam tamquam axioma proposuit Spinoza Eth. I. Ax. V. Quae nihil cum se invicem commune habent, etiam per se invicem cognosci nequeunt.

34) Phaedon. p. 76. D. εἰ μὲν ἔστιν ἃ θροιοῦμεν αἰεὶ καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν καὶ πᾶσα ἢ τοιαύτη οὐσία καὶ ἐπὶ ταύτην τὰ ἐκ τῶν αἰσθήσεων πάντα ἀναφέρομεν, ὑπάρχουσαν πρότερον ἀνεπίσκητος ἡμετέραν οὐσαν, καὶ ταῦτα ἐκείνη ἀπεικάζομεν, ἀναγκαῖον, οὕτως ὥσπερ καὶ ταῦτα ἔστιν, οὕτω καὶ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν εἶναι καὶ πρὶν γενεοῦναι ἡμᾶς: εἰ δὲ μὴ ἔστι ταῦτα, ἄλλως ἂν ὁ λόγος

quoniam ideas intuetur, ipsa in idearum numero habenda est. Non temere ex communi omnium veterum Graecorum philosophorum opinione nos haec coniecisse, Plato ipse testis est; illud enim ταύτων et θάτερον, quarum mixture animam mundanam, itaque etiam ejus imaginem, animam humanam efformari ait Tim. p. 35 — 37, ad ideas pertinere, cuius Platonis lectori ex dialogo sophista notum esse oportet.³⁵⁾

Quod autem mentem diximus in idearum numero habendam esse, gravissimum in nosmet ipsi hostem excita-visse videamur. Quid enim? Nonne rectissime Herman-nus monet, ideas esse immutabiles, negotiorum omnium curarumque expertes, sola essentia contentas, mentis autem vim in sempiterno motu cerni? Quomodo ex hac difficul-tate nos expediemus? Utrum ipsum Platonem a sua sententia descivisse oblitumque esse dicamus aeternae immobilisque, quam ideis tribuerat, naturae, an quod mentem inter ideas esse statuimus, falso nos statuisse concedamus? Hoc fieri non potest; ipso enim Platone teste usi sumus; illud non magnopere curamus, quoniam non id agimus hoc loco, ut philosophiam Platonis ita exami-nemus, ut quam vera sit et sibi constans quaeramus, sed unice ut demonstremus, quae fuerint et qua ratione inter se cohaereant ejus placita. Ac motum quidem a Pla-tone ideis revera esse tributum, ex eodem dialogo sophista,

οὗτος εἰρημένος εἶη; ἂν οὕτως ἔχει, καὶ ἴση ἀνάγκη ταῦτά τε εἶναι καὶ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς πρὶν καὶ ἡμᾶς γεγονέναι, καὶ εἰ μὴ ταῦτα οὐδὲ τὰδε; Ἰπερφνῶς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁ Σίμμιας, δοκεῖ μοι ἢ αὐτῇ ἀνάγκῃ εἶναι καὶ εἰς καλὸν γε παταφείγει ὁ λόγος, εἰς τὸ ὁμοίως εἶναι τὴν τε ψυχὴν ἡμῶν πρὶν γενέσθαι ἡμᾶς, καὶ τὴν οὐσίαν ἢ· σὺ νῦν λέγεις.

³⁵⁾ Uberius hac de re disseritur in tertia parte ejus disputationis, quae est de animae mundanae apud Platonem elementis.

quem modo dixi, doceri possumus. Quo quidem e libro ne locos quosdam, quasi dicta probantia, ut ajunt, decerpere videar, qui seorsim spectati sententiam propositam confirmant, eo vero, quo scripti sunt, nexu nihil probare possint; totius dialogi, quatenus huc pertinet, argumentum et ordinem breviter exponam, ut inde de eorum, quae contendi, veritate, facilius rectiusque judicari possit.

Plato in dialogo sophistae nomine inscripto notionem sophistae quaerens, quoniam iste adulterinus philosophiae imitator fallaci quadam sapientia superbiens vel ipse credit, id esse, quod non est, vel aliis certe hoc persuadere studet, ad inquirendum id, quod non est, τὸ μὴ ὄν, deducitur. Soph. p. 237. A. Qua quidem disquisitione gravissimis implicatur difficultatibus; etenim id, quod non est, apparet cogitari non posse nisi adhibitis notionibus, quae ad essentiam pertineant; at quidquid ad essentiam pertinet, ita est a non-ente alienum, ut ad id referri nullo modo queat. Itaque quia, qua unice ratione cogitari non-ens posset, ea illud cogitari non licet, omnino nec cogitari, nec concipi, nec nominari potest, ac tamen his ipsis enuntiatis nominatur, concipitur, cogitur (p. 237—241. C.). His victus ac repulsus difficultatibus Plato ad τὸ ὄν sese convertit, ut videat, utrum omni a parte illud clarum sit et perspetum, an similibus et haud levioribus fortasse difficultatibus prematur, quam τὸ μὴ ὄν. Ac re vera instituta disquisitione rem ita se habere apparet. Nam si qui vel duo entia, vel, quod Parmenidi placuit, unum ens esse dicunt, ii quoniam distinguunt illa duo vel illud unum ab ipsa essentia, tria vel duo ponere coguntur; quam concludendi rationem si longius persequimur — quomodo in dialogo Parmenidis nomine inscripto a Platone factum esse videmus p. 142. D. E. — eo pervenimus, ut non unum vel

duo, sed infinita numero entia ponenda esse intelligamus (p. 243 — p. 245.). Leviter deinde ii perstringuntur, qui nihil esse contendunt, nisi quod oculis conspiciere, manibus tractare possint; facile est enim demonstrare, etiamsi quis sensuum judicia plurimi faciat, tamen ei agnoscendum esse et concedendum, praeter ea, quae sensibus concipiuntur, esse alia quaedam, quae nihilo tamen minus in re ac veritate sint (p. 246 — 248.). Longissime ab his, qui sensuum testimoniis unice confidunt, ii remoti sunt, qui notiones quasdam rerumque species immutatas immobilesque esse statuunt, quae re vera sint et cognoscantur; quorum de sententia; quae Plato monet, propterea gravissima sunt, quod illa vel ipsa Platonica vel Platonicae simillima certe videatur esse. Si cognoscuntur ideae, Plato iis objicit, profecto aliquo modo afficiuntur; cognoscendo enim, quia is agit, qui cognoscit, afficiatur et moveatur oportet id, quod cognoscitur; quare aut cognosci non posse statuendum est, ut immobilis natura servetur, aut mobilia dicenda sunt, ut cognosci possint; ac vicissim si eas mobiles esse concedimus, ita tollimus essentiae stabilitatem et constantiam, ut, quoniam esse dici nequeant, ne cognosci quidem possint. Itaque ut notiones illae cognoscantur, utrumque iis tribuendum esse, et motum et quietem; at neque alterum cum altero conjungi posse — quoniam, quod non moveatur, in eodem persistat loco et, quod non persistat, moveatur — neque alterum utrum enti per se competere videri, quod ab utroque diversum sit (p. 248 — 250.).

Ista et τοῦ μὴ ὄντος et τοῦ ὄντος investigatione ita sumus extremis difficultatibus impediti, ut magnopere speremus, tandem aliquando philosophum ex densissima, in quam deducti sumus, caligine nos esse reducturum et aliquantum certe lucis admoturum. At longe aliter Plato. In eo

enim acquiescens, quod ipsum ens, si quis cognoscere velit, non levioribus difficultatibus obscuretur, quam non-ens, ad rem prorsus, ut videtur, alienam transit; etenim quae sit notionum mutua inter se ratio et quomodo altera cum altera vel possit, vel nequeat conjungi, exponit. Quo quidem loco nisi temere egisse arbitrabimur Platonem, summum illum dicendi scribendique artificem, quaerendum erit, quo vinculo ista posterior pars cum priore ita cohaereat, ut ad eundem finem utraque spectet. Equidem hunc fere nexum invenisse mihi videor. Cognitio non in notionibus seorsim positis consistit, sed conjunctis demum et ad se invicem relatis perficitur; quare qui notionum aliam ad aliam referri easque inter se conjungi posse negat, is omnem tollit cognitionem, neque opus est eum redarguere, quum ipse se satis superque refellat; neque vero magis omnes notiones cum omnibus conjungi licebit, nisi absurdissima quaeque pro veris proferri velimus. Arte potius opus erit, ut jungamus eas notiones, quas conjungi liceat, disjungamus, quae non concinant; arte opus erit dialectica. Ejus exemplum quoddam Plato proponit tractatis quinque notionibus, quae latissime patent, notione essentiae, quietis et motus, identitatis et diversitatis. Essentiae notionem apparet diversam illam quidem esse a reliquis quatuor notionibus, sed quodammodo tamen cum iis conjungi, quoniam motus et quies, identitas et diversitas non ipsum quidem $\tau\omicron$ esse sunt, sed sunt tamen, id est autem, commercium habent cum essentia; ac similia de reliquis notionibus docentur (p. 251—260.). — Logice haec exposuimus de notionum rationibus, quasi re vera de meris notionibus ageretur; at Platoni scimus notiones ipsas, quia cogitantur, essentiam habere adjunctam (cf. p. 10. sqq.), idque moneri hac ipsa in re poteramus, quod vocabulis commu-

nionis, participandi similibusque utitur, quae de rebus apte usurpantur, non item de notionibus. Itaque quam proposuimus tamquam notionum rationem, quae cogitando unice conficiatur, ea concipienda potius est tamquam rerum communio ac conjunctio. Quoniam enim notionibus tribuimus cum Platone, ut sint, omni etiam earum inter se rationi essentia adjungenda est. Quod igitur diximus notionem essentiae referendam esse et ad motus et ad quietis notionem, ita est mutandum, ut ipsum τὸ ὄν conjunctum esse statuamus et cum quiete et cum motu; neque amplius verendum est, ne absurdi quid proferamus, si quietem et motum pariter et simul essentiae tribuerimus; vere enim hoc et fieri posse et debere jamjam apparuit.

Quomodo hac expositione illa de ente et non-ente disquisitio absolvatur, facile est videre; nostra hoc loco nihil refert, haec accuratius ad finem persequi. Id enim assecuti sumus, cujus causa haec exposuimus. Manifestum est enim, Platonem ideis re vera tribuere, ut moveantur, simulque intelligitur, qua ratiocinatione ad hanc sententiam, quae ab idearum natura alienissima esse videatur, invitus quasi adactus sit. Quid quod de ipso ente Plato haec scribit Soph. p. 248. E. *Τί δαὶ πρὸς Διός; ὡς ἀληθῶς κίνησιν καὶ ζῶην καὶ ψυχὴν ἢ ὁραδίως πεισθησόμεθα τῷ παντελῶς ὄντι μὴ παρεῖναι, μηδὲ ζῆν αὐτὸ μηδὲ φρονεῖν, ἀλλὰ σεμνὸν καὶ ἄγιον νοῦν οὐκ ἔχον ἀκίνητον ἐστὸς εἶναι;*³⁶⁾ Haec qui legerit, et a Pla-

³⁶⁾ Argumentum dialogi sophistae copiose et maximam partem accurate exposuit Ritterus in historia philosophiae (II. p. 244—256. ed. I.), sed neque illud satis distincte et aperte significavit, lectorem in fine prioris partis, qua de ente agitur, prorsus in dubio relinqui (p. 250.), quia de ente praedi-

tone ei quod absolute per se est animam mentemque tribui reputaverit, non dubitabit, opinor, vice versa ipsam mentem ex Platonis sententia inter ideas referre. Quodsi vere contendimus, mentem a Platone in ideis haberi, nihil amplius valebit Hermanni ratio, qui propterea deum inter ideas referri posse negat, quod ad mentis genus pertineat; immo vero, propterea, quod mentis naturam habet, deus in idearum numero habendus est.

Quod igitur eam vim τῆ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα tribuit, Hermannus deinde scribit, ut omnia inde vitam atque vigorem accipiant, eamque cujuslibet boni status causam ait (Rep. VII. p. 517. B. Cf. Phileb. p. 64. C.), non ita accipiendum est, ut ipsi quasi vis quaedam creatrix insit; quod si foret, nec philosopho opus esset, qui ad ejus normam rem publicam constitueret, vitamque humanam regeret; quod autem in republica philosophus, idem in mundo Deus, neque aliud Plato dicit, nisi ita tantum vel mundum a Deo, vel rempublicam a phi-

canda sunt, quae conjunctim de eodem praedicari nequeunt, ut et quiescat et moveatur; neque explicuit, quomodo altera dialogi pars, qua de mutuis notionum rationibus disputatur, cum priore cohaereat ac dubitationibus illic motis finem faciat. Etenim quod et motus et quies esse dicuntur, vel notio τῶ εἶναι ad illas notiones refertur, Platoni, qui notionibus essentiam tribuit, hoc significat, ipsum τὸ ὄν conjunctum esse et cum quiete et cum motu. Quod si ita est, ut est, non amplius in eo haerendum, quod ipsum τὸ ὄν, ut cognosci possit, et manere et moveri dicendum est. — Ceterum ex ipsa, quam dedimus, sophistae expositione apparebit, quomodo a Trendelenburgio dissentiamus, qui haud scio an nimis memor recentissimae philosophiae a Platone in dialogo sophista ideas proponi dicit *ut contraria notionis vi subigentes, ut contrariorum, quibus per se ab altero ad alterum dialectice jactemur, consensum vel unitatem* (de ideis etc. p. 42.).

losopho bene constitui posse, ubi ab idea boni quasi formam atque exemplum operis repetant (Rep. VII. 517. 534. B.). Idem enim in hanc, quod in reliquis ideis cadit, ut illarum tantum accessione sive quo alio vocabulo uti in hac re oporteat, singulis rebus suae cuique qualitates accedant; utque per altitudinem alba, per nigritiem nigra, ita bona quoque non nisi per bonitatem fiant, neque aliter hanc *ιδεαν του αγαθου* accipiendam esse inde apparet, quod et ipsum bonum appellat Plato et in mundo intellectuali collocat (Rep. VII. p. 517. B. Tim. p. 30. C. sqq.) ubi solae ideae versantur, quoque ipsum coelestem imperatorem Jovem ascendendo demum pervenire in Phaedro legimus (p. 247. B.). —

Quae Hermannus de idea boni Platonem dicentem facit, ea Platonem re vera statuere nemo negaverit; at non ista solum, verum multo etiam majora de ea affirmat, et in iis potissimum peculiaris vis *της του αγαθου ιδεας* quaerenda erat; profecto enim ejus demum accessione bonum fit, quidquid bonum appellamus, verum non modo ut bonum sit, sed omnino ut sit aliquid per ideam boni effici apud Platonem legimus, et quia hanc vim creatricem ei ideae tribuit, propter id ipsum eam nihil aliud nisi numen divinum significare jure nostro statuere nobis videtur. — Quod autem Hermannus dicit, si idea boni ex Platonis sententia idearum vel mundi creatrix esset, tum, quia nimirum omnia bona jam per se futura essent, nihil ad agendum philosopho relictum iri: ea de re cum Platone licet disputet, manifestam autem loci sententiam detrectare nolit. Ac facile est videre, siquidem Plato illa sententia posita sibi ipse repugnare censeatur, nihil nos lucratuos, si creandi causam non in idea boni, sed in deo ponamus; sive enim ipsi ideae boni creandi vis insit, sive deus ab idea boni creandi consilium rationemque repetierit, pariter, si unice hanc causam respici-

mus,³⁷⁾ omnia bona esse oportebit. — Locum Phaedri, quem sub finem Hermannus eo consilio attulit, ut inde ideas sublimi supra deum altitudine elatas esse demonstraret, eadem de caussa detrecto, ex qua supra (p. 32.) similem ejusdem dialogi locum rejiciendum censui; apparet enim illo loco, ubi pulcherrima de idearum contemplatione fabula narratur, deos, tamquam duces hominum, diversa tantum hominum genera et ingenia significare et quasi perfecte repraesentare (cf. p. 252. E. sqq.); quare injuriam Platoni inferret, qui, quae fabulose ille de diis fingit, ad philosophicam dei notionem definiendam adhibere vellet.

Pergit deinde Hermannus ita: *Quid quod deus ipse ex genuina Platonis doctrina non aliter bonus esse potest, nisi per bonitatis sive ideae boni participationem? quam ut facillime per diuturnam cum illis conversationem adipiscitur, ab ipsa tamen bonitate non minus diversus est, quam magnus ab ipsa magnitudine, mens sapiens ab ipsa sapientia, quilibet denique bonus ab idea boni, sitque licet certissimum, Deum esse sine benignitate non posse, quod identidem Plato asseverat (Rep. II. p. 379. B. Legg. X. p. 900. D. Theaet. p. 176. E. Phaedr. p. 247. A. Cf. Plut. non suav. vivi sec. Epic. c. 23. Sallust. de mundo c. 14. etc.), tamen non magis cum ipsa coalescit, quam cum vitae notione anima, etsi carere alteram altera non posse affirmet (Phaedon. p. 105. sqq.).*

Distinguitur sane homo magnus ab idea magnitudinis, mens sapiens a sapientiae idea; etenim neque homo magnus est ipsa magnitudo, nec mens sapiens ipsa sapientia. At num forte ipsum magnum (αὐτὸ τὸ μέγα) distinguitur ab idea magnitudinis, ipsum pulchrum ab idea pulchritudinis, ipsum bonum ab idea boni? Atqui deum Plato ex nostra

³⁷⁾ Conferantur autem, quae de ἀνάγκης vi annotavimus not. 27.

sententiã nihil aliud esse statuit, nisi ipsum bonum, vel quod idem est, ideam boni. Quare qui eum propterea negaverit ideam boni esse posse, quia, ut bonus, ab idea bonitatis, per quam bonus fiat, distinguendus sit, is idem per idem demonstrare vult, ac manifesto in circulo versatur.

Denique Hermannus ad eum Timaei Platonici locum accedit, quo quum ex ipsa bonitate creationis consilium repetatur, ad nostram sententiam stabiliendam praecipue usus. *Quod igitur, scribit, in loco primario (Tim. p. 29. E. sqq.) ideo mundum creasse Deus apud Platonem fertur, quia bonus esset sibi que similia quantum fieri posset omnia videre cuperet, hoc tantum significat, ab idea boni ipsum mundi creandi consilium aequè ac rationem repetisse; neque aliud est, quod nostro loco ideam boni omni et sapientiae et veritati vim suam addere ait. Neque enim mentem accipit ab illa Deus, qui ipse mens est, neque reliquae ideae, quarum conjunctione veritas continetur, sine boni idea disparuissent; sed neque mentis apud Deum, neque idearum in mundo ullus usus fuisset, nisi boni idea proposita mens divina rectum idearum usum ad mundum faciendum accepisset; atque eadem philosophi ratio, qui nisi boni notionem adipiscatur, frustra sibi rerum omnium notitiam compararit.*

Sed in his ita aperte vir doctissimus simplicem verborum Platoniorum sententiam evitat, ut satis sit, illud monstrasse. Plato deum creasse ait, propterea quia bonus sit; Hermannus in bono non caussam, sed consilium et rationem creandi quaerendam esse contendit. Plato scribit *Τοῖς γινωσκόμενοις τοίνυν (γινώσκονται autem ideae) μὴ μόνον τὸ γινώσκεισθαι γάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρῆναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι καὶ τὴν οὐσίαν* (Rep. VII. p. 509. B.), Hermannus autem reliquas ideas boni idea privatas non disparituras fuisse pro Platonis sen-

tentia venditat. In his interpretandi simplicitas et a praedictis opinionibus integritas adeo violatur, ut ipsae artes, quibus Hermannus opus habet, ne in contrariam sententiam incidat, contra eam, quam defendit, facere videantur.

Haec sufficient ad examinanda ea argumenta, quibus Hermannus docte et subtiliter veterem de idea boni sententiam impugnavit ac prorsus profligasse sibi videtur. Nostrae et argumentationis et refutationis cardo aperte vertitur in idearum Platoniarum notione, ex qua vel probata vel reprobata omne de re iudicium pendebit. Quodsi verum est, ideas nihil aliud esse nisi notiones animo obversantes, nequidquam Hermanni sententiam impugnavimus et tantum non omnia concidunt, quae ipsi proposuimus, argumenta; sin probanda sunt, quae supra de idearum natura exposuimus, ideas non esse meras notiones cogitatas, sed notiones essentia praeditas, vix opus erat, Hermanni rationes, repetitas ex contraria sententia, accuratius pertractare.



De animae mundanae apud Platonem elementis.

(Tim. p. 35.)

Quum universus Platonis Timaeus pro peculiari et argumenti natura et disputationis ratione reliquis Platoniceis difficilior sit ad intelligendum et obscurior, tum is locus hujus dialogi, in quo totius quaestionis summa inest et quasi caput, mirum quantum antiquitus interpretum ingenia exercuit. Quot enim et quam diversae sententiae de animae mundanae apud Platonem elementis et conformatione — quae quidem est manifesto ejus quaestionis summa — ab antiquissimis Platonis interpretibus propositae sint, jam Plutarchus in exordio ejus libri, quem de animae procreatione e Timaeo Platonico scripsit, ¹⁾ difficile ait esse et operosum enarrare; ac posteriorum temporum sollertia renovatisque nostra praecipue aetate his studiis philosophicis tantum abest, ut una quaedam interpretatio inventa sit, quae communem assensum tulerit, ut aucto etiam explicationum propositarum numero, lis adhuc, quod ajunt, sub iudice sit. Quo magis gratum acceptumque videri debet, quod vir doctissimus, qui de Platoniceis libris edendis et interpretandis optime mernit, God. Stallbaumius, specimen

¹⁾ Plut. de animae procr. e Timaeo Vol. XIII. p. 287. ed. Hutten.

exhibiturus susceptae a se universi Timaei editionis, nuper singulari disputatione, quae programmati scholae Thomanae Lipsiensis in annum 1837. praemissa est, locum illum difficillimum docte et copiose tractavit ita, ut verborum sententiaeque difficultates pariter respiceret. Cujus quidem disputationis quum duae sint partes, altera, qua de animae mundanae elementis Tim. p. 35. A., altera, qua de ejus facultatibus inde oriundis agitur, Tim. p. 37. A. B. hunc locum ita videtur Stallbaumius pertractavisse, ut, quod ipse exspectavit, virorum doctorum desideriis cumulate sit satisfactorius; quae autem de altero loco disputavit, qui et difficilior est et ad perspicendam Platonis sententiam gravior, ea vereor ut cuiquam probaturus sit, qui rem accuratius consideraverit. Quare licebit etiam post hanc commentationem eundem Timaei locum p. 35. A. denuo in quaestionem vocare, num quid forte ad inveniendam si non veram, certe verisimilem explicationem conferre nobis contingat. Quum autem duplex sit loci difficultas, verborum altera, altera sententiae, primum, ut par est, grammaticae de loco disseremus, deinde ad investigandam sententiam philosophi accedemus; in qua explicanda quo clarius appareat et qua in re ab sententiis alioquin probatis recedamus et cur recedendum nobis esse censeamus, ita versabimur, ut praecipuas explicationes, quae nostra potissimum aetate a viris doctis propositae sunt, examinemus, antequam proprio Marte locum interpretari suscipiamus.

I.

Locus Timaei, de quo disserendum est p. 35. A., ex recensione J. Bekkeri sic exhibetur: τὴν ψυχὴν — ξυνοστήσατο ἐκ τῶνδ' τε καὶ τοιῶνδε τρόπων. τῆς ἀμε-

ῥιστου καὶ αἰὲν κατὰ ταῦτα ἐχούσης οὐσίας καὶ τῆς αὖ περὶ
τὰ σώματα γιγνομένης μεριστῆς, τρίτον ἐξ ἀμφοῖν ἐν
μέσῳ ξυνεκεράσατο οὐσίας εἶδος, τῆς τε ταύτου γύ-
σεως αὖ περὶ καὶ τῆς θάτερον καὶ κατὰ ταῦτα ξυνέ-
στησεν ἐν μέσῳ τοῦ τε ἀμεροῦς αὐτῶν καὶ τοῦ κατὰ
τὰ σώματα μεριστοῦ. *E natura, quae individua semper-
que eadem est et ex ea rursus, quae circa corpora dividua
fit, tertiam commiscuit essentiae speciem; quod deinde attinet
ad naturam ejus quod idem, et ejus, quod diversum est,
etiam hac ratione collocavit in medio naturae individuae et
ejus, quae circa corpora dividua fit.*

Apertum est, a verbis τῆς τε ταύτου γύσεως αὖ
περὶ καὶ τῆς θάτερον incipiendum esse alterum enun-
tiationis membrum, sed dubitatio oritur ex ea ratione, qua
priori membro et jungitur et opponitur. Quod quum
fiat per unam particulam αὖ — τε enim non cum su-
perioribus hoc enuntiatum conjungit, sed ad proximum
καὶ spectat — et aegre desideramus particulam δέ, τῆς
δ' αὖ, et hoc certe postulamus, ut statim ab initio enun-
tiationis αὖ positum sit: τῆς αὖ ταύτου τε γύσεως.
Sed sufficiat licet αὖ suoque loco positum esse videatur,
alia tamen e sententia oritur difficultas. Etenim particula
αὖ, ut quae progressionem quandam significet, ita demum
scriptor recte usus esse videbitur, si ad aliquid progredi-
tur, quod novum sit neque in superioribus contineatur.
Atqui in priore enuntiationis membro de natura constanti,
quae eadem semper est, agitur et de altera natura, quae,
quamquam non θάτερον vocabulo nominatur, tamen ipsa
oppositionem tamquam θάτερον significatur. Jam si expo-
nitur in eo membro, quod per αὖ incipitur, qualis fuerit
misterio, quod attinet ad naturam ταύτου et θάτερον, nihil
affertur, quod in superioribus nondum dictum sit. — Ac

novis difficultatibus implicamur per eandem enuntiationem *τῆς τε ταύτου — διατέγου*, si non ad ea verba, quae antecedunt, respicimus, sed ad ea, quae subsequuntur. Quum enim scriptor ita ordiatur: quod deinde attinet ad naturam diversi et ejus quod idem est, jure nostro exspectamus, eum expositurum esse, quomodo ad has pertineat ea mistio, qua anima conficiatur, sicuti antea eam dixit mediam esse inter individuam constantem et dividuam naturam; sed longe aliter scriptor; adeo sibi non constat, ut quum significaverit, se dicturum esse, quomodo ad naturam *ταύτου* et *διατέγου* illa mistio pertineat, tamen idem fere repetat, quod jam antea dixit, quae sit ejus ad naturam dividuam et individuam ratio.

Has difficultates si quis omnes apud animum reputaverit, simulque loco accuratius considerato intellexerit, fieri non posse, ut tentata alia quadam verborum interpretatione removeantur, id habebit persuasum, verba, sicuti nunc scripta exhibentur, a Platone profecta non esse et cupide lectionis varietatem circumspiciet, num quod in ea genuinae scripturae vestigium reperiri queat. Sed mira est codicum in tuenda ea, quam dedimus, lectione consensio; Bekkerus certe nihil varietatis enotavit et apud Plutarchum et Proclum in commentariis, quos hoc de loco scripserunt, plane eadem verba legimus, quae in nostris editionibus exhibentur. Quo minus negligendum est, quod Sextus Empiricus hunc locum ita affert, ut *πέρι* omittat Adv. Math. I, 13, 302.; nam viam certe veri inveniendi significatam habemus, quamquam non licet in eo acquiescere, ut *πέρι* e textu exterminemus. Ita enim genitivus *τῆς τε ταύτου φύσεως αὐτῆς καὶ τῆς διατέγου* non esset habiturus, unde penderet; sed tum demum recte procedet universa enuntiatio, si duo illa vocabula, quae dubitationem moveant, *αὐτῆς* et *πέρι* simul

ejecerimus, ita ut τῆς τε ταύτου etc. ad superiora trahatur et ab ἐν μέσῳ pendeat, hoc sensu: *Ex individua constantique natura et ex ea, quae circa corpora dividua fit tertiam commiscuit essentiae speciem, quae media sit inter naturam ejus, quod semper idem est, et naturam diversi, et hoc modo*²⁾ *in medio collocavit individuae naturae et ejus quae circa corpora dividua fit.* — Aptè ex hac interpretatione universam enuntiationem cohaerere, quum anima, sicuti mista est ex individua constanti et dividua diversi natura, ita in medio collocata esse dicatur et idem inter et diversum, et individuum inter dividuamque naturam, vix est, quod moneatur; si autem illud quis vituperet, quod leve quoddam vestigium secuti contra unanimum codicum consensum a lectione vulgata conjiciendo recesserimus, ac propterea explicationem in dubitationem vocet, meminerit, vulgatam non posse omnino retineri et immutandam fuisse, etiamsi ne levissimum quidem genuinae scripturae vestigium inventum fuisset, simulque animadvertat, omnes fere, qui locum vel latine vel vernacule interpretati sunt, sive scientes et meliore lectione adjutos, sive invitos ita convertisse, ut αὐ̄ περί non exprimeretur.³⁾

2) Secuti sumus lectionem κατὰ ταῦτα unice propterea, quia plerorumque et meliorum codicum auctoritate confirmatur; ad sensum enim altera, quae in libris et manuscriptis et editis exhibetur κατὰ ταῦτα si non aptior, certe pariter apta est. Quare non video, quo spectet, quod Stallbaumius scribit l. l. p. 5. *Nam quod fuerunt, qui pro καὶ κατὰ ταῦτα ac proinde nuper rejectum istud κατὰ ταῦτα postliminio restituendum putarent, id vix mentione dignum videtur, si quidem ea lectio alteri longissime postponenda est.*

3) Ut taceam novissimum Timaei editorem Lindavium, quem merito Stallbaumius reprehendit l. l. p. 4. sufficiet

Satis haec dicta sunt de grammatica loci ratione; accessimus autem et explicando et emendando proxime ad Stallbaumii sententiam, qui e Sexti Empirici loco, quem attulit,⁴⁾ περί non esse genuinum colligit, αὖ vero non simpliciter omittit, sed ex ὄν corruptum esse arbitratur; qua quidem corruptela quum obscurata esset genitivorum τῆς τε ταύτου φύσεως etc. constructio, ea ut restitueretur, deinde insertam esse particulam περί. Sensu vix differet, utrum ὄν adjectum esse censeamus an omissum, sed facilius ex nostra ratione corruptelae origo explicari videtur, quia quum paucis verbis ante legatur τῆς αὖ περί oculorum errore fieri facillime potuit, ut hoc quoque loco ad τῆς repeterentur eadem verba αὖ περί; longiorem autem

Ficini et Boeckhii interpretationes attulisse. Ille enim locum sic convertit: *Ex ea substantia, quae individua et semper eadem similisque est, et ex ea rursus, quae circa corpora dividua fit, tertiam substantiae speciem commiscuit mediam, quae rursus esset naturae ipsius ejusdem et ipsius alterius particeps etc. ubi αὖ quidem expressum est περί autem omissum. Utrumque vocabulum Boeckhii praetermisit, ubi locum interpretatur (Studien von Daub und Creuzer. III. p. 35) Aus der untheilbaren und immer auf dieselbige Weise bestehenden Substanz und andernseits aus der an den Körpern theilbar werdenden, aus beyden mischte er eine dritte Gattung der Substanz (εἶδος οὐσίας) zusammen, welche die Mitte hielt zwischen der Natur des Einförmigen (ταύτου) und des Verschiedenen (ἑατέρου).*

⁴⁾ Stallbaumius praeterea ad confirmandam suam conjecturam adhibuit Sext. Emp. Pyrrh. Hyp. III, 24, 189, ubi idem περί omittitur, sed vereor, ut ex hoc loco quidquam colligi possit, quum Sextus ibi sententiam tantum Platonis afferat, non ipsa verba.

corruptelae viam Stallbaumii conjectura requirit, quum
duplice demum mutatione genuinae scripturae perficiatur.

II.

Sequitur jam ut potissimas, quae nostra aetate a viris
doctis propositae sunt, hujus loci explicationes recenseamus
et breviter examinemus; qua in re facillime ab altera ex-
plicandi ratione ad alteram transibimus, si ab ea quam
nuperrime Stallbaumius l. l. p. 6. sqq. ineundam
suasit, initium fecerimus. Est autem ejus explicationis
haec fere summa.

Per τὰντὸν Stallbaumius significari dicit vim et natu-
ram mundi intelligibilis sive idearum; quae quoniam vi
sua ac per se seorsim constet, neque ullam subeat naturae
suae mutationem, recte vocetur individuā atque sempiterna,
eademque τὰντὸν; per θάτερον autem designari materiam
corporum, quae quia perpetuo mutetur neque ullam habeat
naturae constantiam, fieri potius quam esse dicatur atque
etiam vocetur θάτερον; cujus usus exempla affert Phaed.
p. 102. A. Symp. 211. B., omissis, ut ait, multis e dialogo
Parmenide. Quod autem e natura intelligibili et e materia
corporum Plato animam conflata esse statuerit, nemini
debere mirum accidere, qui reputaverit, qualem Plato et
mundum intelligibilem et corpoream materiam cogitaverit.
Illum enim Platoni visum esse tamquam objectum extrin-
secus et mentis quasi oculis obversantem, utramque vero
et idearum vim intelligibilem et corporum materiam ab eo
informatam esse ut infinitum et veluti primarium, quod
omni viduatum qualitate factioni subjectum sit, ut adeo
proprie οὐσία eo sensu, quo apud Platonem de rebus fini-
tis dicatur, in illud non conveniat. Nec tamen esse cur

hac re offendamur, quoniam philosophus interdum etiam *εἶναι* et *οὐσία* latiore sensu usurpaverit; in tanta enim aptorum vocabulorum penuria hanc loquendi ambiguitatem prorsus evitari haud potuisse. (Ibid. p. 7.)

Junctis his duabus naturis infinitis tertiam deinde fuisse adjungendam, quae informi quasi materiae afferat definitae rationis atque formae legem et virtutem. Eamque esse *οὐσίαν*, quae infinitae idearum pariter ac corporum naturae certam essentiae legem et conditionem impertiat; ideoque etiam id, quod natura sua inter se pugnet neque in unum conveniat, tamquam conciliet et quodam unitatis vinculo conjungat. — Quod si quis hanc miscendi conjungendique rationem comparaverit cum quatuor illis rerum generibus, quae ex Philolai sententia sibi prorsus probata Plato in Philebo distinxerit, natura infinita, finiente, mixta et miscendi caussa, praeclare utrumque inter se convenire. Quod enim Philolaus infinitum vocavit atque ab aliis appellatum est infinitae dyadis nomine, id ipsum apud Platonem inesse in duabus illis animae primariis elementis, quae per *ταὐτό* et *θάτερον* significavit: finiens elementum cerni in vi essentiae, quae una cum utriusque illius naturae copulatione emergat; absolutam animae mundanae naturam pertinere ad genus mixtum; caussam denique conjungendi et vim quasi creatricem repetendam esse ex summi numinis ratione. (ibid. p. 8. sqq.)

Dedimus, quoad fieri potuit, Stallbaumii sententiam iisdem, quibus ipse usus est, verbis, ne forte, si quid ambigui in ea inesset, id nos intulisse et obtrusisse videremur. Ac sane perquam gravis ambiguitas cernitur in explicanda notione *ταύτου*, quam definiturus Stallbaumius vocabulis utitur mirum quantum indefinitis. Dicit enim per *ταυτόν* designari *vim et naturam mundi intelligibilis* (l. I. p. 6.),

naturam, qualis in ideas cadat (ibid.), naturam intelligibilem (p. 7.), elementa naturae intelligibilis (ibid.), quibus vocabulis omnibus illud profecto non efficitur, ut, quid per *ταυτόν* Plato significaverit, clare perspiciamus et certam *ταυτοῦ* notionem concipiamus. Quid quod non obscure solum et ambigue de notione *ταυτοῦ* loquitur, verum etiam talia de ea praedicat, quae manifesto sibi invicem repugnent neque inter se ulla ratione conciliari possint. Dicit enim ab initio vim et naturam mundi intelligibilis propterea recte appellari *ταυτόν*, quoniam vi sua ac per se seorsim constet, neque ullam naturae suae subeat mutationem (p. 6.), atque eandem deinceps informandam esse ait ut infinitum et veluti primarium, quod omni qualitate viduatum factioni subjectum sit. Haecine vere quispiam sibi persuaserit conjungi inter se posse? Quid enim? Id, quod nullam subit naturae suae mutationem, suam qualitatem constanter ac perpetuo retinet, habeatque aliquam qualitatem necesse est, ita ut nulla ratione dici possit omni qualitate viduatum esse; ac vice versa, si quid infinitum primitus et omni qualitate vacuum factioni subjectum est, qua definiatur, dici non potest, suam qualitatem immutatam retinere, siquidem primariam naturam indefinitam exiit. — Sed licet se invicem prorsus tollat, quod Stallbaumius et immutabilem et indefinitam concipiendam esse ait mundi intelligibilis naturam, tamen propterea non erit vituperandus, dummodo utrumque ex ipsa Platonis sententia dicatur, sibi ipsi fortasse non satis constantis. Atque illud quidem, quod mundum intelligibilem Platoni per se ac seorsim sempiternum constare statuit et ab eo considerari tamquam objectum extrinsecus ac mentis quasi oculis observantem, fere convenit cum ea idearum notione, quam nos supra ex ipsis Platonis libris explicuimus, (p. 9. sqq.)

infinitam autem naturam omnique qualitate vacuum ideis a Platone tributam esse ex ipsis nimirum Platonis et Aristotelis testimoniis Stallbaumius collegit. I. I. p. 8. Sed quae tandem sunt illa testimonia? Ex Platone quod affertur locus Parmenidis dialogi p. 137. D. sqq. prima pars significari videtur illius disputationis, qua quaeritur, quid inde consequens sit, si ponamus τὸ ἐν εἶναι (p. 137—142.), qua quidem disputationis parte nullum omnino praedicatum τῷ ἐνί tribui posse dialectice probatur. Sed quum deinde p. 142—155. plane contraria probare dialectica ratione cogamur, opposita quaeque praedicata τῷ ἐνί tribuenda esse, quo tandem jure licebit ad priorem illam disputationem provocare, ut ideas omni qualitate viduatas esse demonstremus, neglecta hac posteriore disputationis parte? Unde vel illud ipsum constat, per τὸ ἐν Parmenideum significari idearum Platoniarum naturam? Longum foret et ab hujus quaestionis consilio alienum, universi dialogi, qui Parmenidis nomine inscriptus est, argumentum ita exponere, ut de natura idearum omni qualitate vacua nihil in eo contineri appareat; hoc certe, qui illius dialogi naturam norit, nobis concedet, singulo aliquo loco, disrupto nexu, in quaestione ad universum systema patente non ita uti licere, ut hoc loco factum est. Nihil est enim facilius, quam philosopho, qui posita quadam conditione, quae inde consequantur, investiget, quaelibet obtrudere, si quae ab eo ex posita conditione tantummodo derivantur, veram et absolutam ejus sententiam prodere sine omni ratione nec reliqua ejus placita respiciens statueris. Sed praeterea Stallbaumius ad Aristotelem provocat. At Aristotelis locos, ex quibus consequatur idearum infinitam esse naturam, Stallbaumius accuratius significare debebat, nec simpliciter et in universum ad ejus testimonia provocare, quamquam

conficere licet, tacite eum respicere praecipue locum e physicis III, 4. ubi de Platone Aristoteles haec habet: τὸ μέντοι ἄπειρον καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ἐν ἐκείναις (ταῖς ιδέαις sc.) εἶναι. Sed haec verba non ita sunt intelligenda, ut Aristoteles ideas vel mundum intelligibilem a Platone habitas esse pro infinita, omni qualitate viduata natura opinatus esse dicatur. Aristoteles dicit, ex Platonis sententia inesse τὸ ἄπειρον et in ideis et in rebus sensibilibus, vel a Platone referri τὸ ἄπειρον et ad res sensibiles et ad ideas, non quo alteraeutrae sint indefinitae, sed quod ex natura indefinita utraeque formantur. Quod si de rebus externis satis et notum est et qui dicatur perspicuum, obscurius censeatur de ipsis ideis dici et ne sic quidem cum reliquis Platonis de idearum natura placitis convenire. 5) Videtur autem res ita esse animo informanda. Id, quod certa quadam ac definita qualitate praeditum exstat sibi que constat, cogitatione quodammodo ita dividi potest, ut discernatur qualitas et illud, quod quum per se qualitate vacuum sit, ipsa qualitate definiatur. Hoc, quod posteriore loco nominavimus est, τὸ ἄπειρον, i. e. indefinitum, omni et qualitatis et quantitatis

5) De idearum materia sive de infinita natura, qua definienda ideae existant, apud ipsum Platonem ne levissimum quidem vestigium invenitur; sed e disertis Aristotelis testimoniis apparet posuisse Platonem τὸ ἄπειρον ita, ut etiam ideae inde formari censeantur. Cf. Metaph. I, 6 ἐπεὶ δ' αἷτια τὰ εἶδη τοῖς ἄλλοις τὰ κείνων στοιχεῖα ἀπάντων ᾗθη τῶν ὄντων εἶναι στοιχεῖα ὡς μὲν οὖν ὕλην τὸ μέγα καὶ μικρὸν εἶναι ἀρχάς, ὡς δ' οὐσίαν τὸ ἔν· ἐξ ἐκείνων γὰρ κατὰ μέθεξιν τοῦ ἑνὸς τὰ εἶδη εἶναι τοῖς ἀριθμοῦς. Trendelenburg de ideis etc. p. 47. sqq. Brandis diatribe de p. Ar. I. p. 61. sqq. et in Mus. Rhen. II., p. 562. 576. sq.

notione vacuum, illa qualitas est natura, ex qua infinito certi fines repetantur. Hoc fere sensu Plato, quum in re ac veritate se juncta esse censeret, quae cogitando quodammodo discerni possunt, duo posuit idearum principia, alterum ἐν ὕλης εἶδει, quam materiam idearum recte dicere poterimus, modo omnem spatii et extensionis notionem longe removerimus, alterum tamquam finiens et determinans; illud appellavit τὸ μέγα καὶ μικρόν, vim autem finientem cerni statuit ἐν τῷ ἐνί. Metaph. I, 6. ὡς μὲν οὖν ὕλην τὸ μέγα καὶ μικρόν εἶναι ἀρχάς, ὡς δ' οὐσίαν τὸ ἐν. ἐξ ἐκείνων γὰρ κατὰ μέθεξιν τοῦ ἐνὸς τὰ εἶδη εἶναι τοὺς ἀριθμούς.

Diximus de ambiguitate et inconstantia, quae in Stallbaumii explicatione cernatur, non quo ea examinanda supersedeamus, sed ut eam assequamur, quae examinanda sit, ne forte cum umbra, ut ajunt, pugnare videamur. Apertum est autem Stallbaumium, siquidem diserte ταῦτόν ad genus infinitum refert et tamquam informem materiam per essentiam formari dicit, per ταῦτόν non putare significari communem omnibus ideis naturam et qualitatem, in earum immutabilitate aeternaque constantia conspicuam, quo tamen spectare videatur, quod ταῦτόν esse dicit naturam mundi intelligibilis, naturam, qualis in ideas cadat; neque universam omnium idearum complexionem, quod ex mundi intelligibilis nomine colligas; horum enim neutri natura indefinita convenit; sed per ταῦτόν unice materiam idearum ex ejus sententia significari posse. Unde si breviter rem comprehendimus, haec fere existit sententiae summa:

Anima mundana constata est e materia idearum et e materia corporum, quibus per se indefinitis per essentiam adjunctam certa quaedam essentiae lex et conditio imperita est.

Haec si re vera Stallbaumius Platonem de animae mundanae elementis statuisse opinatur, mirum quantum non modo a vero, sed ab omni etiam specie veri aberravit. Nam primum quidem vocabulo *ταύτοῦ* infinita omnisque formae expers idearum materia significari nullo modo potest; *ταυτόν* enim id indicat, quod constans est, sibi ipsi congruum, et quale est, tale esse perseverat; haec autem natura, quum omnis qualitatis expers sit, ne sibi quidem ipsa constare dici potest. Quare licebit paene iisdem verbis contra Stallbaumium uti, quibus ille Boeckhii sententiam rejicit. Etenim Boeckhium, qui per *ταυτό* intelligi vult *τὸ ἐν*, per *ἑάτερον* indefinitam dyadem, hisce verbis refutasse sibi videtur: *Quum unitas finitum, indefinita dyas infinitum significet, fieri non potest, ut priore nomine infinita mundi intelligibilis natura designetur* (l. l. p. 9.); immo vero, quum *ταυτόν* non minus quam *τὸ ἐν* finitum quidpiam ac sibi constans significet, fieri non potest, ut illo nomine infinita natura, sive intelligibilis mundi sive sensibilis, designetur. — Sed ut largiamur, idearum indefinitam naturam per *ταυτόν* significari, in aliam statim delabimur haud leviolem difficultatem. Distinguitur enim nostro loco idearum materia a materia corporum ita, ut non solum altera diversa ab altera, sed altera alteri opposita esse videatur, nec sine vi duae istae naturae in unum conflari posse dicantur. At ex ipsis illis locis Aristotelicis, quibus supra aliud spectantes usi sumus et ex Met. I. 6. sequitur, Platonem ex eadem infinita natura, quam vel *ἄπειρον* vel *μέγα καὶ μικρόν* nominavit, et ideas et alia ratione res sensiles formari censuisse; qua de re acute Trendelenburgius de ideis etc. p. 55 sqq. et p. 92. et plane et enucleate, ut solet, Brandisius exposuit, Ueber die Zahlenlehre der Pythagoreer und Platoniker. Mus. Rhen. II. p. 580 sqq., idemque

allatis locis ex commentatoribus Aristotelis in diatriba de Aristotelis libris perditis de bono p. 33—43. disseruit, ita ut ne verbum quidem adjiciendum esse videatur.

Nolumus, ne longiores simus, ea etiam examinare, quae de notione *ἰδέσθου* et *οὐσίας* Stallbaumius disseruit, et omitimus alia afferre, quae contra ipsam explicationem *ταύτου* in promptu sunt: sufficiat duo illa argumenta attulisse, quorum utrumque sua ipsius vi ad Stallbaumii sententiam refutandam idoneum est. Elegimus autem ex aliis haec potissimum argumenta, quod si quis alterum alterum eorum errorum, in quos Stallbaumium incidisse significavimus, evitare studuerit, reliquam vero explicationem, quoad fieri potest, immutatam retinuerit, sponte et quasi rei ipsius necessitate ad eas sententias perveniet, quae alioquin potissimum a viris doctis propositae ac probatae sunt. Etenim si quis meminerit, non esse aliam idearum, aliam rerum sensibilium materiam, illud autem persuasum habeat, per *ταύτόν* et *ἰδέσθου* materiam significari, quae et ideis et rebus sensibilibus formandis pariter parata sit, facile in animum induxerit, non significari per alterum idearum, per alterum corporum materiam, sed per ambo inter se conjuncta materiam pro duplice, quae ei est, natura exprimi. Et ea quidem est Brandisii sententia, qui in libello quem de perditis Aristotelis libris de bono edidit, ubi et ideas immutabiles et res sensiles ex eodem infiniti elemento proficisci docuit, his deinde verbis p. 64 sq. locum Timaei, de quo disserimus, explicat: *Cum probabile conjectura est, tum quibusdam etiam vestigiis indicatur, hoc suae doctrinae fundamentum Platonem jam in mente habuisse, cum Sophisten, Philebum, Timaeum aliosque quosdam e dialogis conscriberet. Atque aut fallor, aut duplex illa ἰδέσθου in dyade indefinita comprehensa natura, idealis scilicet et materialis (venia*

sit verbis) ταύτου et θατέου vocabulis et in ejus Sophista (p. 255. sqq.) et in ejus Timaeo (p. 35. sqq.) significatur; idque ita ut ipsum ens in Sophista summum unitatis principium sit, et in Timaeo anima mundi non quidem ex ideis et materia certis jam qualitibus praedita, sed ex utriusque principis conflata. Non enim naturam, quae jam corporea sit, sed eam, quae circa corpora dividua fiat, Platonicus demingus adhibet in mundi fabrica. Quam quidem sententiam etiam postquam oblocutus est Trendelenburgius de ideis Platonis p. 95. immutatam retinuit et accuratius exposuit Mus. Rhen. II. p. 579. Sed licet plurimum tribuam nomini ejus viri, qui in hoc quaestionum genere facile princeps judicetur, et ipsa constantia, qua sententiam suam retinuit, non negligenda sit, tamen committere nequeo, ut plus apud me valeat auctoritas, quam rationum vis. Ac sunt quidem rationes satis idoneae, quibus movear, ut a Brandisii sententia discedam. Neque enim in verbis explicandis ullum conspicuum est vestigium, quo moneamur, per ταύτον και θατέου indefinitam materiae naturam significari, neque alius ullus locus exstat, ex quo appareat, materiam a Platone sicuti magni et parvi, densi et rari aliorumque inter se oppositorum conjunctione, ita etiam ταύτου και θατέου nomine significatam esse; quem enim Brandisius locum e sophista attulit, ex eo illud colligi non posse infra demonstrabitur. Sed ponamus, etiam ταύτου και θατέου nomine indefinitam naturam a Platone appellatam esse — nam potuisse eam sic nominari quis neget? — quaeritur, qua ratione ipsum hoc nomen ad significandam naturam indefinitam aptum sit. Egregie hoc Brandisius decet, quum scribit l. l. p. 64., materiam nihil esse per se, sed meram virtutem ac potestatem, δύναμιν gignendi, quae pari ratione et magnum et parvum ac quae reliqua sunt

dici possit in se continere. Materia igitur nec magni, nec parvi qualitatem re vera habet, sed propterea magnum et parvum nominatur, quia potest ad utramque qualitatem definiri et quasi conformari; eodemque modo non ita iudicanda erit ταῦτόν καὶ θάτερον nominari, quod jam habeat in re ac veritate idearum immutabilium rerumve mutabilium naturam, sed quod diversâ ratione ita potest determinari, ut vel ideae vel res sensiles existant; vel ut brevitatem Aristotelicam imitari liceat, materia non ἐνεργεία est magnum aut parvum, idem aut diversum, sed δυνάμει. Quare non licet ταῦτόν et θάτερον, ut quae jam seorsim et inter se distincta exstant, ponere et ex iis inter se conjunctis materiam, indefinitam illam scilicet, conformare, sed ponenda est a principio materia, ex qua pro diversa definiendi ratione et ideae et res sensiles existant; ac vice versa, quum nostro loco ταῦτόν et θάτερον ut seorsim exstantia ponantur et inter se jungantur, materiae natura per eam conjunctionem non potest significata esse.

Redeamus jam ad Stallbaumii sententiam, eamque ita immutemus, ut alterum, in quo eum errasse censuimus, evitetur. Etenim nomen ταῦτοῦ sicuti significandae materiae non convenire apertum est, ita prorsus aptum videtur ad significandum illud principium, ex quo finis modusque petatur; nam constantia quaedam et naturae perpetuitas per ταῦτόν intelligitur. Hoc si quis in animum induxerit, probabile videbitur, alterum principium, quod per se indefinitum illius accessione definiatur, per θάτερον significatum esse. Quae quidem explicandi ratio eam habet veritatis speciem, ut et ab aliis compluribus interpretibus probata sit, et a Trendelenburgio in libro, quem de ideis Platonis scripsit, breviter quidem, sed plane ac diserte pro-

posita. Ubi enim de magno et parvo explicuit, quae ex Aristotele depromi possunt, ac deinde exponit, quae ejus notiónis vestigia expressa et quasi praeformata semina apud ipsum Platonem deprehendantur, Timaei etiam locum his verbis tangit (p. 95.): *Non minus conferenda sunt ταῦτό et θάτερον e Sophista (p. 255. sqq.) et Timaei principia (p. 35. sq.) ἢ ἀμέριστος οὐσία et μεριστή* ita tamen, ut θάτερον, ἢ μεριστή οὐσία magno et parvo respondeant, *cujus indicia supra ex Aristotele attulimus,* ⁶⁾ *ταῦτό et τὸ ἀμέριστον ei principio, quod Aristoteles τὸ ἐν significavit.* — Quaestionem de loco sophistae, ex quo appareat, ταῦτόν esse finientem, θάτερον indefinitam naturam, etiamnum differre liceat, siquidem ex ipso nostro loco aliisque ejusdem libri locis satis apparebit, quid de hac sententia judicandum sit. Nam primum quidem δύσμιχτον Plato appellat naturam θάτερον cum natura ταῦτοῦ. Qui illud dici poterit, si ταῦτόν intelligimus τὸ ἐν, θάτερον autem τὸ μέγα καὶ σμικρόν, sive naturam indefinitam? Τὸ ἐν enim, quae est ejus natura finiens, requirit quodammodo, non respuit,

⁶⁾ Trendelenburgius respicere videtur ad p. 52: *duplex potissimum magni et parvi est vis ac potestas, primum ut sint in ideis materia τῶ ἐν quasi signanda, in quo Platonis θάτερον quodammodo respondet, sicut et Aristoteles ea dixit τὴν ἕτερον φύσιν (i. e. τοῦ ἐνός) etc.* At θάτερον et nostro loco et in sophista non id significat, quod ab uno, a τῶ ἐν diversum est, sed universe diversitatis naturam. — Ceterum quos Stallbaumius l. l. p. 6. locos adhibuit ad suam vocabuli θάτερον explicationem probandam, Phaedon. p. 102. A. Symp. p. 211. B., ii nec pertinent ad materiam corporum, sed ad res singulares, nec si ad illam pertinerent, probare quidquam possent, quia non τὸ ἕτερον, θάτερον ibi commemoratur, sed plurali numero τὰ ἄλλα.

cui finem impertiat, nec materia, certe ubi de ideis definiendis agitur, sicuti agitur nostro loco, naturae definienti dici potest contraria esse et sese opponere. — Deinde si misceantur inter se *ταυτόν* et *θάτερον* sive *τὸ ἐν* et *μέγα καὶ μικρόν*, quaelibet definita, aeterna sibi que constans natura inde efficietur, siquidem omnes res definitae et aeternae ex magno et parvo per *τὸ ἐν* formantur; quae autem peculiaris est et propria animae vis ac natura, his certe miscendi elementis nequaquam significatur. ⁷⁾ — Denique cum ista *ταύτου* et *θάτερον* explicatione non convenit is usus horum vocabulorum, qui in aliis Timaei locis huc pertinentibus cernitur. Distinguit enim Plato et in mundanae et in humanae animae agitatione motum *ταύτου* et *θάτερον*, ita ut motus *ταύτου* in universo mundo stellarum fixarum orbem, in singulis quibusque hominibus cognitionem ac scientiam, *θάτερον* orbis illic planetarum rotationem, hic opinionem significet. Tim. p. 37. A — C. 38. C. 43 sq. Quibus quidem locis quum Plato manifesto respiciat ad *ταυτό* et *θάτερον* tamquam elementa animae, id jure nostro postulamus, ut qui *ταυτό* et *θάτερον* superiore loco recte videri velit explicuisse, easdem notiones his etiam locis aptas esse demonstret. At vero supra quidem *ταυτό* et *θάτερον* ita sibi opponi statuitur, ut illud sit finiens, hoc omni modo et qualitate vacuum; his locis utrumque et *ταυτό* et *θάτερον* suam quandam et definitam habet naturam, ita tamen, ut natura *θάτερον* diversa sit a natura *ταύτου* eique opposita. Non negaverim quidem notiones *ταύτου* et *θάτερον*, finientis et infini-

⁷⁾ Plut. de procr. an. p. 289. ed. Hutten. ἡ μὲν ἐκ τῆς νοητικῆς καὶ τῆς αἰσθητικῆς οὐσίας λεγομένη μίξις οὐ διασπαρείται, πῆ ποτε ψυχῆς μᾶλλον ἢ τῶν ἄλλων ὅ τι ἂν τις εἴποι, γένεσις ἐστίν.

tae naturae, si quis ab accurata earum descriptione recedere voluerit, ita posse immutari, ut illa notionum discrepantia quodammodo conciliari videatur; at illud ipsum non est committendum, ut notionum fines accurate descriptos migremus; quaerenda certe est via, qua, nulla vi notionibus illata, easdem ubique vocabulorum ταύτου et πατέρου significaciones esse intelligatur.

Eam sententiam, quam Trendelenburgius explicuit, etiam H. Ritterus secutus esse videtur, quum per motum πατέρου intelligi censeat motum materiae (Gesch. der Philos. II. p. 364.), proposueratque eandem jam dudum V. Cl. Boeckhiius in singulari commentatione, quam de animae mundanae apud Platonem conformatione scripsit. (Studien von Daub und Creuzer III. p. 1—98.) Qui quidem quod πατέρου indefinitam dyadem ad Pythagoricorum placitorum similitudinem appellare maluit, quam vel magnum et parvum, vel materiam, verborum magis quam sententiae est discrimen; ⁸⁾ unum tamen accedit, quod ei peculiare neque

⁸⁾ Boeckhium quidem scio peculiarem operam in eo collocare, ut materiae notionem a Platonis philosophia alienam esse demonstraret, l. l. p. 28—31; eam enim naturam, qua per ideas formata res singulares ac sensibiles orientur, non esse materiam, sed ex ipsius Platonis testimonio spatium, τὴν χώραν. p. 52. A. Sed licebit contra Boeckhium eodem Platone teste uti. Ubi enim primum eam naturam, quae per ideas conformetur, descripturus est, haec habet: εἰ γὰρ πάντα τις σχήματα πλάσας ἐκ χρυσοῦ μηδὲν μεταπλάττων πάντοιο ἕκαστα εἰς ἅπαντα, δεικνύντος δὴ τις αὐτῶν ἐν καὶ προσερομένου τί ποτ' ἔστι, μακροῦ πρὸς ἀλήθειαν ἀσφαλέστατον εἰπεῖν ὅτι χρυσός, τὸ δὲ τρίγωνον ὅσα τε ἄλλα σχήματα ἐνεργίηντι μηδέποτε λέγειν ταῦτα ὡς ὄντα, ἅ γε μεταξὺ τιθεμένου μεταπίπτει, ἀλλ' ἐὰν ἄρα καὶ τὸ τοιοῦτον μετ' ἀσφαλείας ἐθέλῃ δέχασθαι τις ἀγαπᾶν · ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ

ab alio quoquam, quantum equidem sciam, probatum est. Tertium enim illud, quod Plato ad conformandam animam mundanam adhibet, τὴν οὐσίαν, Boeckhiius eam naturam esse censet, quae ex *Θατέρω* existat, ubi per ταυτό definitum sit; ita quidem ut haec sit natura re ac veritate diversa a ταύτῳ et *Θατέρω*, licet non deletis abolitisve

τῆς τὰ πάντα δεχομένης σώματα φύσεως · ταυτὸν αὐτὴν αἰεὶ προσρη-
τέον · ἐκ γὰρ τῆς ἑαυτῆς τὸ παράπαν οὐκ ἐξίσταται δυνάμει.
δέχεται τε γὰρ αἰεὶ τὰ πάντα καὶ μορφήν οὐδεμίαν ποτὲ οὐδενὶ
τῶν εἰσιόντων ὁμοίαν ἐληφεν οὐδαμῇ οὐδαμῶς · ἐκμαγεῖον γὰρ
φύσει παρὶ κείται, κινούμενόν τε καὶ διασχηματιζόμενον
ὑπὸ τῶν εἰσιόντων. φαίνεται δὲ δι' ἐκείνα ἄλλοτε ἄλλοιον. p. 50.

A—C. Haecine omnia de spatio dici possunt, neque potius unice ad materiae naturam pertinent? Quis enim spatium ἐκμαγεῖον, rudem atque omnis formae expertem massam nominaverit? quis spatium διασχηματίζεσθαι putaverit? Spatium nec forma mutari potest, nec moveri, neque qualitatem exuere vel induere, sed motus ac mutatio nisi ad materiam recte referri non possunt. Quid igitur statuendum erit de Platonis sententia, quum hoc loco materia manifesto significetur, alio autem, quem Boeckhiius adhibuit, spatium nominetur? Apertum est, materiae et spatii notiones non satis esse a Platone distinctas, ita ut utramque cogitaret, ubi eam naturam concipere vellet, quae per ideas conformatur; idque ipsum disertis verbis Aristoteles testatur, ὁ Πλάτων τὴν ἕλην καὶ τὴν χόραν τὸ αὐτὸ φησὶν εἶναι ἐν τῷ Τίμαιῳ (Phys. IV. 2. cf. quos Brandisius laudavit commentatores diatr. p. 25. sqq.), qui quidem non is est de Platonis philosophia testis, quem temere, quod Boeckhiius fecit, falso intellectae sententiae incuses. Neque vero mirandum est, quod Plato materiae inter et spatii notiones non accurate distinxit; quod si quis a materia omnem prorsus ullius qualitatis notionem removerit, spatium autem non solum cogitandi formam, sed rem vere exstantem esse dixerit, id quod Plato aperte statuit, altera notio alteri admodum propinqua est et confinis.

his naturis, quae in ea conjunctae sint. *Eine eigne Substanz, inquit, ist dies Dritte natürlich; aber auch die beyden dadurch verbundenen Substanzen will er nicht als verschwunden angesehen wissen, weil beyder Eigenschaften und Wirkungen einzeln an der Substanz erscheinen.* etc. p. 41. l. 1. Obscurius haec dicta sunt, et aliquantum eam nostrae aetatis philosophiam redolent, cujus e placitis contraria per ipsam contrarietatem suam tertium quoddam ex sese procreant, in quo et servetur et tollatur contrariorum illorum oppositio; Platonem illud tertium non cogitasse tamquam ex duobus elementis ταύτῳ et θατέρῳ ortum, nemo dubitare potest, qui contulerit Tim. p. 37. A. ἄτε οὖν ἐκ τῆς ταύτου καὶ τῆς θατέρου φύσεως ἐκ τε οὐσίας τριῶν τούτων συγκαθεῖσα μοιρῶν etc. Quod enim e duorum elementorum mistione ortum est, id non potest tertium ejusdem mistionis elementum dici; ita enim e duobus elementis et tertio, illorum mistura, inter se mixtis quartum rursus oriretur; qua quidem ratione, ut misturam statuamus ejusdem iterum mistionis elementum esse, in infinitum progredi et e duobus elementis infinita efficere licebit.

Sed dixerit quispiam Boeckhium ipsis verbis Platonis necessario esse eo deductum, ut per οὐσίαν significari stateret id, quod ταύτῳ et θατέρῳ conjunctis efficeretur. Platonem enim postquam dixerit, ex individua natura ταύτου et dividua θατέρου tertiam conflata esse speciem, quae inter utramque sua natura posita esset, sic pergere: καὶ τρία λαβὼν αὐτὰ ὄντα συνεκράσατο εἰς μίαν πάντα ἰδέαν, τὴν θατέρου φύσιν δύσμικτον οὖσαν εἰς ταύτον ξυναρμόττων βία. μίγνυς δὲ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἐκ τριῶν ποιησάμενος ἐν πάλιν ὅλον τοῦτο μοίρας ὅσας προσήκε διένειμεν. ubi quum dicatur τρία λαβὼν αὐτὰ ὄντα neque in superioribus aliud quid commemoratum sit, nisi

ταυτό, θάτερον et quod ex iis commistum est, tertium illud, quod admisceatur eidem et diverso, non posse aliud esse, nisi id, quod ex iis conflatum sit. At vero hoc argumentum tum demum valebit, si inepta potius Platonem dixisse volumus, quam a lectione non tam codicum auctoritate, quam editorum arbitrio constituta recedere. Etenim major codicum pars non αὐτά exhibet, sed αὐ τὰ, qua quidem scriptura in contextum recepta omnis difficultas removebitur, dummodo distinctionem paullulum immutemus. Videtur enim sic distinguendum esse: Καὶ τρία λαβὼν αὐ τὰ ὄντα ξυνεκράσατο εἰς μίαν πάντα ἰδέαν, τὴν θάτερον φύσιν δύσμικτον οὖσαν εἰς ταῦτὸν ξυναρμώτων βία, μινῶς δὲ μετὰ τῆς οὐσίας . καὶ ἐκ τριῶν ποιησάμενος ἓν etc. *Et tria deinde adhibens entia in unam formam commiscuit, naturam diversi, mistu difficilem, invitam vi miscens cum eo, quod idem est, admiscens autem essentiam.* Ita enim per τρία τὰ ὄντα non ad ea respicitur, quae antea commemorata sunt, sed ad ea potius, quae deinceps enumerantur, ταυτό, θάτερον et οὐσίαν, neque aliud οὐσία significat, nisi quod ubique significat, ubi nude ac simpliciter usurpatur, essentiam sive αὐτὸ τὸ εἶναι.

III.

Longiores fuimus in recensendis excutiendisque virorum doctorum de Timaei loco sententiis, quamquam neque omnes commemoravimus, neque omnibus in quavis explicatione rejicienda argumentis usi sumus; potissimas tamen ex iis sententiis, quae nostra aetate propositae probataeque sunt, examinandas nobis judicavimus, ne temere tantorum virorum judicia spernere videremur. Si autem verum est, quod is demum alium plene ac perfecte refutasse dicitur,

qui alienae, quam rejecerit, sententiae novam ipse opponat probabiliorem, ea, quam dedimus, refutatio tum demum plenam fidem habebit, si nobis contigerit, nostram loci explanationem lectoribus probare. Hoc igitur ut assequamur jamjam agendum est. Et quoniam is locus Timaei, quem explicare suscepimus, compluribus difficultatibus impeditus est, non ineptum videtur disputationis principium ex alio potius ejusdem libri loco p. 37. A. repetere, qui quum eodem pertineat, ad explicandum tamen est facilius. Ibi enim Plato simpliciter animam compositam esse dicit ex *ταύτῳ, θάτερον* et *οὐσία*: *ἔτε οὖν ἐκ τῆς ταύτου καὶ τῆς θάτερον φύσεως ἐκ τε οὐσίας τριῶν τούτων συγκραθεῖσα μοιρῶν*. Quare, omisso paullisper individuae dividuaeque naturae discrimine, cujus p. 35. A. mentio injicitur, id unice quaeramus, quid *ταύτόν* Plato dixerit, quid *θάτερον*. Et harum quidem notionum definitionem nemo, opinor, erit, quin ex sophista dialogo repetendam censeat. Ibi Plato communionem indagaturus, quae inter notiones intercedat, quinque notiones latissime patentes exempli instar pertractat, *ὄν, κίνησιν, στάσιν, ταύτό, θάτερον*, ita tamen, ut non statim ab initio has quinque notiones proponat, sed tantummodo tres, *ὄν, κίνησιν, στάσιν*, hisque ipsis indagandis ad *ταύτό* et *θάτερον* adjiocenda deducatur. Disserit enim hoc modo, p. 254. D. *Μέγιστα μὲν τῶν γενῶν, ἃ νῦν δὴ διήμην, τό τε ὄν αὐτὸ καὶ στάσις καὶ κίνησις. — Πολύ γε. — Καὶ μὲν τῷ γε δύο φαμέν αὐτοῖν ἀμίκτω πρὸς ἀλλήλω. — Σφόδρα γε. — Τὸ δέ γε ὄν μικτόν ἀμφοῖν ἔστων γὰρ ἀμφοῖν. — Πῶς δ' οὐ; — Τρία δὲ γίνεται ταῦτα. — Τί μὲν; — Οὐκοῦν αὐτῶν ἕκαστον τῶν μὲν δυοῖν ἕτερόν ἐστιν, αὐτὸ δ' ἑαυτῷ ταύτόν; — Οὕτως. — Τί ποτ' αὖ νῦν οὕτως εἰρήκαμεν τό τε ταύτόν καὶ θάτερον; πότῃρα δύο γένη*

τινὲ αὐτό, τῶν μὲν τριῶν ἄλλω, ξυμμεμιγμένω μὴν ἐκείναις ἐξ ἀνάγκης αἰεὶ καὶ περὶ πέντε ἄλλ' οὐ περὶ τριῶν ὡς ὄντων αὐτῶν σκεπτέον, ἢ τό τε ταῦτόν τοῦτο καὶ θάτερον ὡς ἐκείνων τι προσαγορεύοντες λανθάνομεν ἡμᾶς αὐτούς; — Jam ubi instituta quaestione apparuit ταῦτόν et θάτερον diversa esse a tribus illis, quae antea propositae sunt, notionibus, ipsas tamquam quartam et quintam, quae indagandae sint, adjicit. Τέταρτον δὲ πρὸς τοῖς τρισὶν εἶδεσιν εἶδος τὸ ταῦτόν τιθῶμεν; — Πάνυ μὲν οὖν. p. 255. C. Πέμπτον δὲ τὴν θάτερον φύσιν λεκτέον ἐν τοῖς εἶδεσιν οὖσαν, ἐν οἷς προαιρούμεθα. p. 255. D. Ex his Platonis verbis et ex omni disputandi ratione facile est intelligere, quid Plato ταῦτό, quid θάτερον dicat. Etenim animadvertens ex illis tribus notionibus, de quibus disputare susceperat, οὐσίᾳ, κινήσει, στάσει, unamquamque sibi ipsi eandem esse et constantem, a reliquis autem diversam, ταῦτόν et θάτερον posuit tamquam notiones, vel ut accuratius dicamus e Platonis sententia, tamquam ideas. Θάτερον est idea diversitatis, ταῦτόν est idea identitatis, ita ut recte veteres Platonis interpretes, veluti Proclus, Plutarchus ταυτότητος et ἐτερότητος vocabula substituisse videantur. Per ταῦτόν autem intelligi principium formale idearum, τὸ ἐν, per θάτερον materiam, τὸ ἄπειρον, τὸ μέγα καὶ μικρόν, ne levissimo quidem vestigio significatur, neque in ea via ac ratione, qua scriptor ad ταῦτόν et θάτερον deducitur, neque in ipsis, quibus utitur, vocabulis. Ταῦτόν enim et θάτερον nihil aliud per se significant, quam identitatem, et diversitatem, idemque exprimitur per ἡ θάτερον φύσιν p. 255. D. 256. D. 257. C. 258. A. D. Et quod gravissimum est ad ταῦτό et θάτερον tamquam ideas significandas, sicuti Platoni singulae quaeque res ita demum qualitate

aliqua praeditae esse videntur, ut cum ea idea consociatae sint, quae eandem qualitatem perfecte contineat, sicuti magnae esse censentur per ideam magnitudinis, aequales per ideam aequalitatis, ita etiam diversae inter se ex Platonis sententia eo fiunt, quod cum *ῥατέρω* communionem habeant: *ἐν ἑκαστον γὰρ ἕτερον εἶναι (φῆσομεν) τῶν ἄλλων οὐ διὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μετέχειν τῆς ιδέας τῆς ῥατέρου.* p. 255. E., ubi si quis proxime superiora comparaverit, apertum est τὴν *ῥατέρου* ιδέαν, τὴν *ῥατέρου* φύσιν, τὸ *ῥατέρον* idem esse, et significari per ipsum *ῥατέρον* diversitatis, per τὸ αὐτό identity ideam.

His duabus ideis, ut efficiatur anima, tertium admiscetur elementum, οὐσία. Exposuimus supra (p. 23. sqq.), ideis licet sua natura per se essentia competat, tamen quoniam ipsius essentiae idea posita sit, ita tantum a Platone τὸ εἶναι tribui, ut iis cum idea essentiae communio intercedat; quare communio quaedam ideas τὸ αὐτοῦ et *ῥατέρου* inter et ideam οὐσίας instituenda est, ut anima ex identity et diversitate mixta re vera sit. Ac prorsus eodem modo, ut in Philebo elementis summi boni Plato veritatem admiscet, quod cui ea non misceatur, id numquam vere fiat factumve sit, ⁹⁾ ita nostro loco, quia nihil est nisi quod cum idea essentiae conjunctum sit, ¹⁰⁾ animae elementis οὐσίαν admiscet.

Unde apparet animam, quod dicitur *συγκραθεῖσα ἐκ τῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ῥατέρου φύσεως ἐκ τε οὐσίας*, mixtam et conflam significari ex ideis identity et diver-

⁹⁾ Phileb. p. 64. A. ᾧ μὴ μίξομεν ἀλήθειαν οὐκ ἂν ποτε τοῦτ' ἀληθῶς γίγγοιτο οὐδ' ἂν γενόμενον εἶη. —

¹⁰⁾ Sophist. p. 252. A. Τί δέ; ἔστιαι πότερον αὐτῶν οὐσίας μὴ προσκωωνοῦν; — Οὐκ ἔστιαι.

sitatis et ex essentia. Sed his ipsis videamur nihil nisi vocabula Graeca vocabulis Latinis reddidisse, et verba potius convertisse, quam sententiam explicuisse; illud enim quaeritur, qui animae natura et indoles his elementis et hac miscendi ratione describatur. Anima autem quum ipsa per se cognosci prorsus nequeat, unice ex ipsius agitatione et actione, qualis sit, colligi poterit. Jam si Platonem sequimur, duplex potissimum est ejus agitatio; aut enim versatur in contemplandis rebus aeternis et immutabilibus, in intuentis ideis, unde cognitionem ac scientiam, *ἐπιστήμη*, assequitur, aut in conspiciendis percipiendisque iis rebus, quae sensibus subjectae perpetuaeque mutationi obnoxiae sunt, unde opinatio sive *δόξα* oritur. Huic igitur duplici mentis agitationi respondebunt aliqua ratione duo illa, ex quibus conflata est, elementa *ταῦτόν* et *ἰδέεσθαι*; tertium enim, *οὐσία*, propterea huc non est referendum, quia non naturam animae exprimit, sed illud unice efficit, ut anima in re ac veritate sit. Jam vero persuasum est philosophis Graecis, qualis sit natura eorum, quae cognoscantur, talem etiam esse oportere naturam mentis, qua cognoscantur.¹¹⁾ Anima igitur, quo et aeternis immutabilibusque rebus et fluxis ac mutabilibus cognoscendis apta sit, utraque natura praedita sit necesse est, et constanti idearum et mutabili rerum sensibilium natura. Et haec quidem animae indoles ea miscendi ratione, quam Plato instituit, exprimitur; idearum enim communis natura cernitur in constantia vel identitate; res autem sensibiles, quoniam perpetuo mutantur et a sua ipsae natura desciscunt, diversitatis nota recte significantur; atque anima quod ex *ταῦτόν* et *ἰδέεσθαι* effici statuitur, non ex ipsis quidem ideis,

¹¹⁾ Cf. p. 36. not. 33.

neque ex ipsis rebus sensibilibus vel rerum sensibilibum materia, sed ex natura sive communi qualitate idearum et ex natura rerum sensibilibum ita est conflata, ut utrisque cognoscendis pariter apta sit.

Recte nos Platonis sententiam explicuisse, quod eum per ταυτόν et θάτερον cognitionem et opinionem significasse statuimus, apparebit coll. Tim. p. 37. A. ubi ex motu ταύτου νοῦν ἐπιστήμην τε, ex motu θάτερου πίστεις καὶ δόξας oriri dicit. Neque tamen hoc unum Plato exprimere voluit, quum e natura ταύτου et θάτερου animam conformatam esse dixit, sed accedit alterum. Mentis enim agitatio non in concipiendis singularibus ac seorsim exstantibus notionibus rebusve cernitur, sed ut cognitio et scientia comparetur, ab una notione ad alteram progrediendum est, notionesque inter se jungendae sunt et disjungendae; judicandum est, utrum duae notiones vel res eadem sint natura, an diversae. Unde si in memoriam revocamus illud de mentis intelligentis rerumque cognitarum necessaria aequalitate placitum, ipsam mentem, ut cognoscat, quid idem sit, quid diversum, natura identitatis et diversitatis instructam esse oportet. Quibus e naturis si composita est, non id solum intelligetur, qui et congruentia et diversa cognoscat, verum etiam, quum error in eo cernatur, ut idem esse dicatur, quod diversum est, et diversum, quod est idem, ¹²⁾ ex eadem miscendi ratione simul apparebit, qui fiat, ut mens errare interdum possit; etenim si quando, quaecumque demum causa fuit, duo illa animae

¹²⁾ Soph. p. 263. D. περὶ δὴ σοῦ λεγόμενα μέντοι θάτερα ὡς τὰ αὐτὰ καὶ μὴ ὄντα ὡς ὄντα παντάπασιν, ὡς ἔοικεν, ἢ τοιαύτη σύνθεσις ἔκ τε ἡμῶν γιγνομένη καὶ ὀνομάτων ὄντως τε καὶ ἀληθῶς γίγνεσθαι λόγος ψευδής.

elementa inter se confunduntur, tum nimirum errabitur. Ac talem quidem confusionem Plato inde repetit, si corpus alendo praecipue et crescendo vehementius concitetur nimiamque vim in mentis agitationem exerceat. Conferendus praecipue est locus Timaei p. 43. E. sqq., ubi Plato utramque animae elementorum vim describit, et quae ad identitatem diversitatemque cognoscendam, et quae ad errorem inde oriundum pertinet.

Sed dixerit quispiam nos a disputationis fine aliquantum aberrasse, quod explicuimus, quomodo humanae mentis agitatio ex elementis *ταύτου* et *ἑατέρου* deducenda sit; neque enim agi de singulorum quorumque hominum animis, sed agi de mundana anima ex illis elementis conflanda. Vere hoc quidem moneatur, nec tamen propterea nequidquam disputavisse videbimur. Eadem enim ex Platonis sententia mundanae et humanae animae est natura, ac sicuti in libris de republica civitatis ordo et disciplina ac singuli cujusque hominis virtus ita inter se comparantur, ut alterum alterius exemplum habeatur, eodem modo in Timaeo ita de anima et mundana et humana disputatur, ut quae de altera utra praedicentur, eadem pertineant etiam ad alteram, quippe quae natura inter se pares magnitudine tantummodo differant.¹³⁾ Ac profecto, qui animam quandam esse statuit, qua universus mundus agatur et moveatur, unde tandem vel obscuram ejus notionem petat, nisi si profectus ab humanae animae natura hanc quasi imaginem mundanae esse censeat, sicuti vice versa Plato mundi motum, omnis erroris expertem, exemplum et normam esse dicit, ex qua nostram animam regamus. Ideo enim oculorum sensum a deo datum nobis esse ait *ἵνα τὰς ἐν οὐρα-*

¹³⁾ Tim. p. 41. D.

νῶν κατιδόντες τοῦ νοῦ περιόδους χρῆσαίμεθα ἐπὶ τὰς περιφορὰς τὰς τῆς παρ' ἡμῶν διανοήσεως, ξυγγενεῖς ἐκείναις οὐσας, ἀταράκτοις τεταραγμένας, ἐκμαθόντες δὲ καὶ λογισμῶν κατὰ φύσιν ὀρθότητος μετασχόντες, μιμούμενοι τὰς τοῦ Θεοῦ πάντως ἀπλανεῖς οὐσας τὰς ἐν ἡμῶν πεπλανημένας καταστησαίμεθα Tim. p. 47. B.

Haec si intercedit inter mundanam humanamque animam ratio, jam illud agendum est, ut quomodo mentis humanae agitationem oriri ex elementis ταύτου et θατέρου exposuimus, ita etiam universi mundi vitam illi identitatis et diversitatis mistioni respondere demonstramus. Cernitur autem animae mundanae agitatio in motu siderum, quorum una pars, stellae fixae, ei, qui meridiem spectat, dextrorsum volvi videntur, altera pars, planetae oblique sinistrorsum. Jam si hos motuum orbis et directiones cum identitatis et diversitatis natura comparare voluerimus, cavendum est, ne nostrae cogitandi rationi nimium adhaereamus; dixerit enim quispiam, neutri eorum orbium vel diversitatis naturam per se convenire vel identitatis; utrumque enim sibimet ipsi eundem esse, ab altero autem diversum. Quod licet vere dicatur, non dicitur tamen ex veteris philosophiae ratione; nam et Pythagoreis et Platoni, qui illos hac in re secutus est, similitudo quaedam intercedere videbatur dextrum inter et ταυτό et sinistrum inter et θατέρον.¹⁴⁾ Qua de similitudine si ponimus Platoni persuasum fuisse, manifestum est, quomodo in natura ταύτου et θατέρου vitae mundanae quasi praeformata semina putaverit, ita ut ταύτου et θατέρου mistione ipsam animae naturam assequi jure sibi videri possit. Ac significari re vera per

¹⁴⁾ Cf. Boeckh. de Plat. syst. globorum coelestium p. IX. not. 2.

ταύτου et *Ψατέρου* περιόδους stellarum fixarum et planetarum orbis ex multis Timaei locis apparet, veluti p. 36. C. 37. A — C. 38. C. 39. A. 40. B. al., ex quibus is praecipue memorabilis est, quem Stallbaumius posteriore libelli parte p. 10 — 16. egregie explicuit p. 37. A — C; ibi enim Plato ita conjungit orbem *ταύτου* cum cognitione ac scientia orbemque *Ψατέρου* cum opinatione, ut quam arcte externum siderum motum internamque mentis agitationem cohaerere inter se putaverit, quasi ante oculos ponatur, atque illud plane perspiciatur, cur *ταύτου* et *Ψατέρου* mistione animae naturam confecerit. Etenim et duplex siderum motus et duplex mentis humanae agitatio adeo et sibi invicem, et notionibus identitatis et diversitatis respondent, ut ipsa sive mundi sive hominis anima nihil aliud esse possit, nisi conjuncta cum identitate diversitas.

His si videtur satis explicatum esse, quid Plato dicat, quod ex eodem, diverso, et essentia animam et mundi et hominis mixtam esse statuit, facilior ac tutior via patebit ad intelligendum eum locum, quem explicandum a principio proponimus. Tim. p. 35. A. Eandem enim miscendi rationem ibi quoque significatam invenimus, sed illud accedit, ut natura *ταύτου* dicatur individua, natura *Ψατέρου* dividua, id quod plerisque interpretibus in caussa fuit, ut *Ψάτερον* materiam intelligerent. Quid enim aliud dividuum dicatur, nisi vel corpus vel materia, *ἀόριστος* illa *δύας*? Mirum sane videtur, si quid aliud sit, cui dividua natura tribui possit, ita ut facile quispiam hoc uno vocabulo deducatur, ut per *Ψάτερον* materiam intelligi censeat; sed donec illa argumenta valent, quibus demonstratum est, *Ψάτερον* tamquam elementum animae non posse esse indefinitam materiae naturam, neque ullum aliud vestigium monstratur, quo haec vocabuli *Ψάτερον* significatio confirmetur,

committere non possumus, ut argumentorum vim et auctoritatem negligamus, etiamsi confitendum esset, individuae et dividuae naturae notam non posse explicari. At ne ea quidem est difficultas, ut intelligi nequeat, quo sensu τῶν-τόν et θάτερον ea, quae proposita est, significatione, alterum individuum, dividuum alterum dici possit. Oportet tantummodo reminisci rursus illud placitum, ex quo aequalis sit rei cognitae cognoscentisque mentis natura, et observandum est, quod θάτερον non simpliciter dicitur dividuum esse, sed fieri dividuum circa corpora, ac facilis rei explicandae ratio in promptu erit. Opinatio enim pertinet ad res sensiles, ad corpora; quae quum dividua sint, ipsam etiam opinionem, vel illud principium, unde opinatio oritur, θάτερον, dividuam naturam induere sequitur, quatenus ad corpora pertinet. Ut alia ratione utamur, cognitio pertinet ad ideas, quarum quaeque una est, singularis, individua, quoniam non possunt duae esse ejusdem naturae et qualitatis;¹⁵⁾ propterea illud principium, unde cognitio proficiscitur, et ipsum unum et individuum esse necesse est; sub eandem autem ideam complures cadunt res sensiles ac singulares, τὰ καθ' ἕκαστα, ad quas omnes pertinet et in quas sese quasi dispergit idea; unde sequitur, ut opinatio etiam, quippe quae ad res sensiles pertineat, ejusque principium, θάτερον, dividuam naturam adsciscat. Utrum haec an illa explicatio praeferenda sit, dubitari potest, quum utraque habeat, quo commendetur; nec tamen multum differt, utram praestare judicemus, quoniam eadem est utriusque ratio; etenim ex individua et dividua natura rerum cognitarum ejus principii, unde cognitio proficiscitur, individua vel dividua natura repetitur. — Multo autem ad

¹⁵⁾ Cf. de rep. X. p. 597.

intelligendum facilius est, et extra omnem dubitationem videtur positum esse, cur ταυτόν dicatur individuum, θάτερον dividuum, si ad mundanae animae indolem respicimus. Orbis enim ταυτοῦ sive stellarum fixarum unus est, orbis autem θάτερον sive planetarum in septem diversos interque se distinctos circulos divisus est, ille ἀμερής, hic μεριστός.¹⁶⁾

Liceat jam, ubi explicandi finem facere possumus, sententiae summam paucis verbis comprehendere.

Animam et mundanam et humanam Plato statuit ex tribus elementis compositam esse, ex ideis identitatis et diversitatis et essentiae. Et essentia quidem admiscetur, ut quod ex diversitate composita cum identitate efficitur, re vera esse dici possit. Identitas autem et diversitas, si mundum universum spectaveris, duplicem corporum coelestium motum significant, et stellarum fixarum, quae uno orbe circumaguntur, et planetarum, quae septem circulis volvuntur; quorum quum ille, qui dextrorsum fit, naturae ταυτοῦ, hic qui oblique sinistrorsum peragitur, naturae θάτερον respondere antiquis philosophis videatur, apte per individuum identitatis ac dividuum diversitatis naturam utriusque motus principium significatur. Sin autem animam humanam spectaverimus, eadem duae naturae ad duo illa rerum genera pertinent, quibus cognoscendis anima apta sit; quum enim ideae immutabiles semperque eadem sint, res sensiles fluxae et a se ipsae diversae, quumque idea

¹⁶⁾ Tim. p. 36. D. μίαν γὰρ αὐτὴν ἄσχιτον εἶασε, τὴν δ' ἐντός σχίσας ἕξαχῆ ἐπὶ κύκλους ἀνάσους κατὰ τὴν τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου διάστασιν ἐκάστην, ὅσων ἑκατέρων τριῶν κατὰ τὰναντία μὲν ἀλλήλοις προσέταξεν ἵεσθαι τοὺς κύκλους, τάχει δὲ τρεῖς μὲν ὁμοίως, τοὺς δὲ τέταρτος ἀλλήλοις καὶ τοῖς τριῶν ἀνομοίως ἐν λόγῳ δὲ φερομένους.

quaeque una sit ac singularis, multae autem, quae sub eam cadant, res sensiles, anima, ut utriusque generi cognoscendo pariter idonea sit, ex utriusque natura, ex individua identitatis et dividua diversitatis composita esse statuitur. —

IV.

Additamenti loco non inutile erit, ea verba ex Aristotelis de anima libris tractare, quibus Platonis de animae elementis sententiam refert, ut videamus, quoniam inter novissimos Platonicae sententiae interpretes vix unum alterumve consentientem habere nobis contigit,¹⁷⁾ num forte quae antiquissimus Platonicae philosophiae interpres eadem de re prodidit, aliquid ad nostram sententiam vel confirmandam vel refellendam conferre possint. Scribit autem Aristoteles de anima I, 2, 7. postquam Empedoclem animam ex elementis composuisse dixit, de Platone haec: τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν στοιχείων ποιεῖ· γινώσκεισθαι γὰρ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, τὰ δὲ πράγματα ἐκ τῶν ἀρχῶν εἶναι. Quibus quidem verbis Stallbaumius I. I. p. 7. suam loci Platonici explicationem confirmari censet, per *στοιχεῖα*

¹⁷⁾ Ex iis, quos contuli, duos tantum inveni, quibuscum mihi in explicando Timaei loco maximam certe partem conveniat, Tennemannum Syst. der Plat. Phil. III. p. 64—75. et Herbartium Einleitung in die Phil. ed. III. p. 124. Quorum ille quum docte et copiose locum explicaret, abstinere non potuit, quae est illius aetatis ratio, ab immiscendis placitis Kantianis; hic autem quum aliud agens philosophiam Platonis breviter perstringat, in eo acquiescit, ut animam ex ideis identitatis et diversitatis componi dicat; sed neque hujus explicationis rationes amplius exponit, neque quomodo dividua et individua natura ad alteram utram pertineat persequitur.

nimirum materiam significari ratus; sed verissime Trendelenburgius (de ideis etc. p. 86 et ad Aristot. de anima p. 228.) monuit, τὰ στοιχεῖα ab Aristotele saepius a materia ad cogitatas formas et notiones transferri. Metaph. I, 6. Quare illa Aristotelis verba multo magis confirmare quam labefactare nostram de Timaei loco sententiam videbuntur.

Pergit autem Aristoteles sic: ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λεγομένοις διαωρίσθη, αὐτὸ μὲν τὸ ζῶον ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ἐνὸς ἰδέας καὶ τοῦ πρώτου μήκους καὶ πλάτους καὶ βάρους, τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως. ἔτι δὲ καὶ ἄλλως, νοῦν μὲν τὸ ἐν, ἐπιστήμη δὲ τὰ δύο, μοναχῶς γὰρ ἐφ' ἐν· τὸν δὲ τοῦ ἐπιπέδου ἀριθμὸν δόξαν, αἰσθήσει δὲ τὸν τοῦ στερεοῦ· οἱ μὲν γὰρ ἀριθμοὶ τὰ εἶδη αὐτὰ καὶ ἀρχαὶ ἐλέγοντο· εἰσὶ δ' ἐν τῶν στοιχείων. κρίνεται δὲ τὰ πράγματα τὰ μὲν νῶ, τὰ δ' ἐπιστήμη, τὰ δὲ δόξη, τὰ δ' αἰσθήσει· εἶδη δ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι τῶν πραγμάτων. Quo de loco quum docte et copiose veterum commentatorum interpretamentis adhibitis commentati sint duumviri clarissimi Brandisius (diatribe etc. p. 48—55. Mus. Rhen. II. p. 568—573.) et Trendelenburgius (de ideis p. 85—89 et ad Arist. de an. p. 220—234.), non susciperem denuo disputare, nisi in eorum explicationibus inesse aliquid viderem, idque satis grave, in quo mihi dissentiendum esse arbitror. Etenim Trendelenburgius haec scribit ad explicandum locum (de ideis p. 86. ad Aristot. de an. p. 228): *Plato, quemadmodum pergitur, ut similia similibus cognoscerentur, eosdem numeros αὐτοζήτου fecit, eosdem menti indidit. Sic utraque loci pars arctissime conjungenda, neque altera ab altera divellenda, quasi ab illo ἔτι δὲ καὶ ἄλλως novi quid incipiatur. Et in eandem sententiam deinde, ubi docuit*

per αὐτὸ τὸ ζῶον non esse intelligendam animantis ideam, sed rerum universitatis exemplar intelligibile, haec adjicit: *His numeris, qui rerum universitatem idea continent, componuntur iidem, qua in mente sunt vi ac potestate, ut quomodo illius rerum universitatis perceptio fieri possit, significetur. Νοῦς in unitate sibi constanti positus est; ἐπιστήμη* quippe quae certa et vera, sicut recta linea unum tantum expedit, nec dextrorsum, nec sinistrorsum exspatians; dum vero expedit, motu opus est, qui quidem lineae imagine proponitur (μοναχῶς γὰρ ἐφ' ἐν); δόξη saepius ab unica veri via et quasi recta linea aberranti plani numerus tributus i. e. ternarius; tribus enim punctis planum defigitur; sicut αἰσθήσῃ omnes spatii dimensiones perscrutanti solidi numerus i. e. quaternarius; quatuor enim punctis, modo ne, quod quartum accedit, in uno et eodem ac reliqua situm sit plano, solidum velut pyramis definiri potest. — Sed hac explicatione, a qua Brandisius non longe recedit, si quid ego video, et verbis vis inferitur, nec sententia apta efficitur. Quum enim Aristoteles primum Platonis de animae elementis sententiam e Timaeo referat, deinde per ὁμοίως δέ similem adjiciat e suis de philosophia libris, apertum est, quum deinde pergat ἐτι δέ καὶ ἄλλως aliam rursus explicandi rationem afferri, nec per verborum vim ullo modo fieri potest, ut, quod voluit Trendelenburgius, utramque partem arctissime jungamus, neque alteram ab altera discernamus. Sed licet in verbis faciles esse velimus, ne sententia quidem, quae inde oritur, apta judicari potest. Quod si eosdem numeros αὐτοζῶου fecit, eosdem menti indidit, ut similia similibus cognoscerentur, illud profecto necesse est, ut singuli αὐτοζῶου et mentis numeri sibi invicem respondeant, monas αὐτοζῶου monadi mentis, dyas dyadi et reliqua eodem modo. At vero hoc non est ita;

quum enim *αὐτόζῳον* tamquam intelligibile mundi exemplar unice ad *νοῦν* pertineat, neque vel ad *ἐπιστήμην*, vel ad *δόξαν*, vel ad *αἰσθησιν*, *νοῦς* autem in monade tamquam mentis elemento contineatur, monas mentis non monadi *αὐτοζῳου*, sed ipsi *αὐτοζῳῶ* respondet.

Ita quum nec verbis nec sententiae satisfacere videantur, qui universam narrationem, quae ab *ὁμοίως δέ* usque ad *τῶν πραγμάτων* continuatur, ita jungant, ut eandem sententiam Platonis in iis referri censeant, quaerendum est, quomodo posito sententiarum discrimine subveniri loco explicando possit.

Et priore quidem enunciato *ὁμοίως δέ καὶ* etc. Aristoteles dicit ipsum rerum universitatis exemplar Platonem compositum statuisse ex idea unitatis, ex prima longitudine, latitudine, et altitudine, vel ut in eodem notionum genere perseveremus, conversis quasi formulis geometricis in formulas arithmeticas, ex quatuor primis numeris idealibus, monade, dyade, ternario, et quaternario numero, et reliqua adjicit similiter se habere. Sed quo hoc pertineat, *τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως*, dubitant ac dissentiunt interpretes; Brandisius enim admodum caute in iis explicandis versatur, quum hoc certe inde apparere dicit, unum tantum exemplum ex multis ab Aristotele afferri; ¹⁸⁾ et Trende-

18) Mus. Rhen. II. p. 569. Was Aristoteles hinzufügt, *τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως*, zeigt mindestens, daß er nur ein Beispiel unter vielen anführe, wahrscheinlich aber auch zugleich, daß in der ferneren systematischen Anordnung der der Ur-idee des Alls untergeordneten Ideen, die erste Vierheit unter verschiedenen nähern Bestimmungen zu Grunde gelegt worden; denn wenn auch alle Griechischen Ausleger nichts vor sich hatten, als diese Aristotelische Stelle, in ihr selber fin-

lenburgius ne quid Platoni obtrudat, universas tantum ideas se intelligere dicit. Mihi quidem, si oppositionem respicio αὐτὸ μὲν τὸ ζῶον ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ἐνὸς ἰδέας etc. et τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως, non videtur dubium per τὰ δ' ἄλλα significari, ut statuerunt consentientes inter se Simplicius et Johannes Philoponus, ¹⁹⁾ reliqua rerum genera, ἐπιστητά, δοξαστά, αἰσθητά. Quod si verum esse ponimus, Plato simili ratione, uti ex quatuor numeris idealibus αὐτὸ τὸ ζῶον componitur, reliqua etiam rerum genera effici dicit. Nolumus quaerere, quod neque Aristoteles definivit, nec fortasse ipse Plato vel voluit, vel potuit ac-

det ihre Auslegung Rechtfertigung, τὸ μὲν οὖν αὐτόζῳον, τοῦτ' ἔστι τὸν κόσμον τὸν νοητὸν, ἐκ τῶν πρώτων ἐπιούσων ἀρχῶν, τὰ δὲ ἐπὶ μέρους ἐκ τῶν ὑφεμένων — so Themistius, ähnlich Philoponus (s. de perd. Ar. libris de Id. etc. p. 49. 58. sq.) — wenn ihm und nicht vielmehr einem bessern und ältern, wie ich Grund habe zu vermuthen, der Commentar zu den Büchern von der Seele angehört.

- 19) Trendelenburgius discrepantiam quandam animadvertit, quae his interpretibus intercedat. *Veteres interpretes*, scripsit de an. p. 229., *Simplicius et Philoponus* τὰ δ' ἄλλα ad reliqua tria, quae ponunt, rerum genera trahunt, τὰ ἐπιστητά, τὰ δοξαστά, τὰ αἰσθητά, quae sunt *Simplicii verba* (Fol. 7, a.) sive ad τὰ νοητά, τὰ φυσικά, τὰ αἰσθητά, quemadmodum dixit *Joh. Philoponus* (C. fol. 2.) Sed verborum istud potius est, quam rei discrimen. Nam Philoponus quum a principio non nisi tria rerum genera proponat νοητά, φυσικά, αἰσθητά, deinde tamen in expositione quatuor genera distincte et accurate discernit, νοητά, ἐπιστημονικά, φυσικά, quae eadem δοξαστά appellat, et αἰσθητά, ita ut τὰ ἄλλα, quum reliqua rerum genera his verbis significari censeat, non possit aliter explicuisse, nisi ut sint τὰ ἐπιστημονικά, τὰ δοξαστά, τὰ αἰσθητά.

curatius describere, quid vel discriminis intercedat, ubi αὐτὸ τὸ ζῶον et ubi reliqua rerum genera ex quatuor numeris idealibus efficiuntur, vel quae sit similitudo; ²⁰⁾ hoc certe manifestum est, ad quodvis rerum genus pertinere ex Platonis sententia quatuor illarum idearum vim; eandem igitur consentaneum est, quoniam ad omnia genera pertinet, etiam in animae natura cerni, quo efficiatur, ut cognoscere res possit. Nam ex quibus ipsa facta est numeris, ii singuli tum respondebunt iisdem singulis numeris et in intelligibili, et in opinabili ac sensibili rerum genere.

Sed praeterea, pergit Aristoteles, alia ratione statuerunt mentem esse monadem, scientiam dyadem, simpliciter enim eam ad unum tendere, plani autem numerum, i. e. numerum ternarium opinionationem, et sensum numerum solidi sive quaternarium. Quae deinceps leguntur tamquam in parenthesi dicta intelligenda sunt, nam quod sub finem adjicitur εἶδη δ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι τῶν πραγμάτων, non potest alio referri nisi ad quatuor illos numeros, qui ab initio commemorati erant. Dicit igitur explicationis causa in parenthesi: *Numeri enim ipsae sunt ideae et principia nominantur, sunt autem ex elementis.* Jam finita explicatione pergit: *Judicantur autem res aliae mente, aliae cognitione, aliae opinionatione, aliae sensu. Isti autem numeri sunt ideae rerum.* — Quum hoc loco quatuor numeri ideales naturam animae ita efficere dicantur, ut e singulorum numerorum qualitate singulae orientur facultates, quumque deinde singulis facultatibus singula rerum genera dijudicari, illi autem numeri ideae rerum esse, i. e. earum naturam constituere dicantur: consentaneum est, ut cognoscens et cognitum recte

²⁰⁾ Cf. Brandisium in Mus. Rhen. II. p. 569. sq.

sibi respondeant, singulis numeris singulorum generum naturam constitui, neque vero conjunctis omnibus singula genera, ita quidem, ut monade efficiatur natura τῶν νοητῶν, dyade τῶν ἐπιστημονικῶν etc. neque vero, sicuti antea, conjuncta omnium quatuor idearum vis in quovis genere rerum cerni statuatur.

Duplex igitur ex hac loci Aristotelici explicatione statuendus erit numerorum idealium usus in describendis discernendisque rerum generibus, ita ut Plato et universe eorum numerorum vim ad omnia genera pertinere censuerit singulisque singulorum naturam designari, et speciatim quatuor illos numeros conjunctos singulis quibusque rerum generibus inesse. Quod quidem discrimen si cui argutius quaesitum esse videatur, provocare possumus ad testem haud contemnendum, Johannem Philoponum, ²¹⁾ qui idem discrimen copiose explicuit, et ita quidem, ut non ex ipso loco collegisse, sed aliunde hausisse videatur. Philopon. p. 2. ²²⁾

²¹⁾ Cf. not 18. sub finem.

²²⁾ Locum integrum exhibuit Brandisius l. l. p. 49; nostram ad rem sufficere potissima inde repetere. Ἄρχὴς δὲ τῶν εἰδῶν τούτων ἔλεγε τὴν μονάδα καὶ δινάδα καὶ τριάδα καὶ τετράδα, διότι οἱ ἀπὸ μονάδος συντιθέμενοι μέχρι τῆς τετράδος ποιοῦσι τὸν δέκα (α β γ δ δέκα γίνονται). εἶναι οὖν ἔλεγε τὰς τετραδικὰς ταύτας ἀρχὰς καὶ κοινῶς ἐν πᾶσι τοῖς οὐσι καὶ ἰδίᾳ, καὶ ἐν τε τοῖς νοητοῖς καὶ ἐν τοῖς φυσικοῖς καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς. Κοινῶς γὰρ οὖν ἐπὶ πάντων μόνας μὲν τὰ νοητά· ἀμερῆς γὰρ ἐκείνων οὐ μόνον ἢ οὐσία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνέργεια ἐν στάσει καὶ ἀκινήσει θεωρουμένη· δινὰς δὲ καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ τὰ ἐπιστημονικά. — — τριάς δὲ τὰ φυσικά καὶ δοξαστά. — — ἐν δὲ τοῖς αἰσθητοῖς, φησὶ δὲ τοῖς μερικοῖς τε καὶ αἰόμοις, ἢ τετράς. — οὕτω

Inde duplex etiam de animae elementis sententia existet; nam utrobique ex quatuor numeris idealibus composita esse iudicabitur, eo tamen discrimine, ut vel universi illi numeri conjunctim ad singula rerum cognoscendarum genera, vel singuli ad singula pertineant; quae quidem rationes licet satis sint diversae, tamen quum universa quaestio ita sit comparata, ut magis in quaerenda quadam rerum similitudine versetur, quam ad certas ac definitas notiones redigatur, facile fiet, ut altera cum altera conjungi posse videatur.

Sed jamjam redeundum est ad id, cujus caussa haec omnia disputavimus; illud enim spectavimus, num quid forte in his placitis Platonice ab Aristotele relatis inveniantur, quod explicationem a nobis propositam confirmare aliquo modo possit. Nec frustra videmur quaesivisse. Ex utraque enim sententia, quam a Platone propositam esse Aristoteles significat, hoc certe colligitur, recte nos ab animae elementis omnem materiae naturam segregasse, sive illa corporum sit sive idearum; plane enim, ut nobis Plato in Timaeo ex ideis animam componere videbatur, Aristoteles eandem hoc loco ex numeris idealibus, i. e. ex numeris idearum naturam involventibus conformat. Quod si hoc modo utraque Platonis de animae elementis sententia, quam Aristoteles e suis de bono libris repetit, cum nostra

μὲν οὖν ἡ τετραδικὴ ἀρχὴ κοινῶς ἐν πᾶσι τοῖς οὖσι θεωρεῖται. Καὶ ἰδίᾳ δὲ φασὶν ἐν τοῖς νοητοῖς αὐτὴν θεωρεῖσθαι, ἰδίᾳ δὲ ἐν τοῖς φυσικοῖς, ἰδίᾳ δὲ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ἀτόμοις. — — — εἶναι οὖν ἕλεγε τὰς τετραδικὰς ταύτας ἀρχὰς καὶ ἐν τοῖς νοητοῖς καὶ ἐν τοῖς φυσικοῖς καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς· καὶ διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ γινώσκει πάντα ταῦτα εἶναι καὶ αὐτὴν ἐν τῶν αὐτῶν ἀρχῶν μονάδος, δυνάδος, τριάδος τετραδός. — —

loci Timaei explicatione consentit, ex altera potissimum nostra interpretandi ratio confirmari videtur ac stabiliri. Componit enim Plato ex Aristotelis testimonio animam ex quatuor numeris idealibus, quorum quisque unum quoddam ex quatuor cognoscendi generibus exprimat, quo anima par sit rebus cognitis; neque vero aliud spectare nobis visus est Plato in Timaeo, quum ex iis ideis animam conflata esse voluit, quae utriusque cognitionis generis, et scientiae et opinionis, indolem constituerent. Cui sententiae illud non obstat, quod illic quatuor, hic duo cognoscendi genera, atque inde illic quatuor, hic duo animae elementa posuit; namque eodem prorsus modo in libris de republica quum antea quatuor distinxerit cognoscendi genera, *ἐπιστήμην, διάνοιαν, πίστιν, εἰκασίαν*, deinde duo priora disertis verbis dicit se complecti uno *ἐπιστήμης* vocabulo et duo posteriora una *δόξης* notione,²³⁾ ut ab omni parte consentaneum sit, eum illa etiam quatuor genera, quae ab eo distincta esse Aristoteles refert, *νόησιν, ἐπιστήμην, δόξαν, αἰσθησιν*, sive illa eadem sint ac quae in libris de republica discernuntur, sive diversa,²⁴⁾ pro

23) Rep. VI. 511 D. *καὶ μοι ἐπὶ τοῖς τέτταρσι τμήμασι τέτταρα ταῦτα παθήματα ἐν τῇ ψυχῇ γυγνόμενα λαβέ, νόησιν μὲν ἐπὶ τῷ ἀνωτάτῳ, διάνοιαν δὲ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ, τῷ τρίτῳ δὲ πίστιν ἀπόδος καὶ τῷ τελευταίῳ εἰκασίαν. coll. VII. 533. E. ἀρθεσκε οὖν, ὡς περὶ τὸ πρότερον, τὴν μὲν πρώτην μοῖραν ἐπιστήμην καλεῖν, δευτέραν δὲ διάνοιαν, τρίτην δὲ πίστιν καὶ εἰκασίαν τετάρτην· καὶ ξυναμφότερα μὲν ταῦτα δόξαν, ξυναμφότερα δ' ἐκεῖνα νόησιν· καὶ δόξαν μὲν περὶ γένησιν, νόησιν δὲ περὶ οὐσιῶν· καὶ ὅτι οὐσίαν πρὸς γένησιν, νόησιν πρὸς δόξαν ἐπιστήμην πρὸς πίστιν καὶ διάνοιαν πρὸς εἰκασίαν.*

24) Illud Brandisio visum est Mus. Rhen. p. 570. sq., hoc Trendelenburgio de an. p. 232. sq.

diverso disputationis consilio duorum generum ἐπιστήμης
et δόξης notionibus comprehendere potuisse. Et hanc qui-
dem partiendi rationem cur in Timaeo praetulerit, causa
satis est manifesta; quum enim id praecipue spectaret, ut
animae humanae et mundanae natura altera alteri congrua
esse videretur, quumque nonnisi duplex cerneretur in uni-
verso mundo motus, ea instituenda erat in facultatibus hu-
manis distinguendis ratio, qua ejus natura duplex existeret.

E m e n d a n d a .

p. 57. v. 5. del. *vel mundum intelligibilem.*